

LANDBRUKER'N

Hedmarken 2020

HAMAR

LØTEN

STANGE

Ringsaker
kommune

Balanse i regnskapet.

Din økonomipartner

Regnskap
 Digitalt regnskap
 Bankløsninger
 Lønn og personal
 Fakturering
 Administrasjon
 Bedriftsrådgivning
 Eierskifte
 Driftsplanlegging

Vekstra

RINGSAKER SA

Stolvstadveien 9
 2360 Rudshøgda
 Telefon: 62 36 29 20
 Epost: rudshogda@vekstra.no
 www.vekstra.no

Fra idé til ferdig bygg

Vi hjelper deg med dine byggeplaner
 Tegninger, kostnadsoverslag, byggesøknader og byggeledelse

innlandet.nlr.no innlandet@nlr.no 625 50 250

Einar Dobloug
990 14 640
einar.dobloug@nlr.no

Terje Skogheim
996 09 669
terje.skogheim@nlr.no

Torstein Rørstad
480 63 212
torstein.rorstad@nlr.no

Landbruker'n Nr. 1 – 2020, 18. årgang

Landbruker'n er et informasjonsblad for jord- og skogbruket på Hedmarken. Bladet utgis av Hedmarken Landbrukskontor og Landbrukskontoret i Ringsaker. Opplag 1750. Redaktør Andreas Karlsen og Hege Gjengstø Ottinsen. Forsidebilde: Vår på Helgøya. Foto: Foto: Hedvig Rognerud, Øy-coachen. Grafisk utforming: Hamar Media

Landbrukskontorene.....	3
Koronasituasjonene; Landbruker'n og landbruket	4
Skogplanting 2020	4
Har ordet – Håkon Mageli, konserndirektør Orkla	5
Lokalmatnettverket	6
Bondens nettverk i Ringsaker.....	6
Forebygging av brann i husdyrbygg	7
Investerings- og bedriftsutviklingsmidler 2020	8
Du kan ikke kjøpe deg fri fra ansvaret	9
Regionale miljøtilskudd i jordbruket (RMP)	10
Midler til tiltak for pollinerende insekter også i 2020	11
Tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	12
Tilskudd til tiltak i beiteområder	12
Kornsatsinga i Hedmark blir Kornsatsinga i Innlandet	13
Statistikk for organisert beitebruk 2019	13
Muligheter for økt proteinproduksjon på kornarealene	14
Kartlegging av jordsmonnet og jordsmonndata	15
Søknad om produksjonstilskudd 2020	16

Fjørfe – kalkun – Intervju med Hanne Guåker	17
Arne Elias og Maria Østerås om god dyrevelferd i svineproduksjon	18
Dyrevelferd svin og storfe	19
TINE tar i bruk dyrevelferdsindikator i 2020	20
Salmonella på katt og hos småfugl	20
Status og fremdriftsplan for nye skogbruksplaner i Hamar og Løten	21
Kjørespor i forbindelse med skogsdrift	22
Tilskuddsmidler til skogkultur på Hedmarken i 2020	22
Tilskudd til skogsbilveger	22
Bjørkeprosjektet i Mjøsområdet	23
Tilskuddsmidler til klimatilak i skog for 2020	23
Biorest som gjødsel i jordbruket	24
Husdyrrom og gjødsellager	24
Tette husdyrgjødsellager	25
Eier du brønn – registrering av drikkevannskilder	25
Verdt å vite	26
Søknadsfrister	27

Ansatte på Hedmarken landbrukskontor; fv. Mari Hulleberg, Hege G. Ottinsen, Bent Roger Hegg, Ane W. Lund, Jørn-R. Follum og Arild B. Wenersgaard. Foto: Karl Owren

Ansatte på landbrukskontoret i Ringsaker; fv. Ole Fredrik Dæhli, Gerd Lodden Solberg, Hanne Østby Velure, Stein Inge Wien, Sigrun Sigurjonsdottir, Andreas Karlsen, Øyvind Håland og Finn Sønsteby.

Hedmarken landbrukskontor

Internettider: www.stange.kommune.no/landbruk

www.facebook.com/hedmarken.landbrukskontor

Postadresse: Hedmarken landbrukskontor, Postboks 214, 2336 Stange

Besøksadresse: Høyvangvegen 40, 2322 Ridabu

Epost: post@stange.kommune.no

Jørn-R. Follum – landbrukssjef
jrf@stange.kommune.no – 416 58 529

Ane W. Lund – rådgiver jordbruk
ane.wormdal.lund@stange.kommune.no – 404 49 514

Arild B. Wenersgaard – rådgiver jordbruk
abw@stange.kommune.no – 404 29 527

Bent Roger Hegg – rådgiver skogbruk
brh@stange.kommune.no – 404 48 146

Hege G. Ottinsen – rådgiver jordbruk
hege.ottinsen@stange.kommune.no – 404 35 918

Karl Owren – rådgiver skogbruk
karl.owren@stange.kommune.no – 404 03 564

Mari Hulleberg – rådgiver jordbruk
m.h@stange.kommune.no – 400 36 230

Ansatte Ringsaker landbrukskontor

E-post postmottak.landbruk@ringsaker.kommune.no

Hjemmeside: www.ringsaker.kommune.no/landbruk

Sentralbord: 400 22 045

Stein Inge Wien – landbrukssjef
siw@ringsaker.kommune.no – Tlf. 96 94 20 76

Ole Fredrik Dæhli – ass. landbrukssjef
ofd@ringsaker.kommune.no – Tlf. 96 94 20 71

Hanne Østby Velure – jordbruksrådgiver
hosv@ringsaker.kommune.no – Tlf. 96 94 20 75

Gerd Lodden Solberg – jordbruksrådgiver
gls@ringsaker.kommune.no – Tlf. 96 94 20 81

Andreas Karlsen – jordbruksrådgiver
kaa@ringsaker.kommune.no – Tlf. 95 84 51 40

Finn Sønsteby – skogbruksrådgiver
fso@ringsaker.kommune.no – Tlf. 96 94 20 74

Øyvind Håland – jordbruksrådgiver
oyha@ringsaker.kommune.no – Tlf. 96 94 20 72

Sigrun Sigurjonsdottir – rådgiver
sisi@ringsaker.kommune.no – Tlf. 96 94 20 80

Landbruksvikarordningen i Ringsaker

Arnfinn Olsen – landbruksvikar – Tlf. 951 21 091
Andreas Karlsen – kontaktperson – Tlf. 958 45 140

Arnfinn Olsen

Koronasituasjonen; Landbruker'n og landbruket

Av **STEIN INGE WIEN**
Landbrukssjef Ringsaker landbrukskontor

Av **JØRN-R. FOLLUM**
Landbrukssjef Hedmarken landbrukskontor

Vi ønsker å opplyse om at det redaksjonelle arbeidet med denne utgaven ble avsluttet før koronasituasjonen for alvor satte inn. Det betyr at innholdet i liten grad dekker dette temaet. Vi har forsøkt i etterkant å redigere artikler som omtaler aktiviteter fram i tid i form av møter, kurs og befaringer, da slike i stor grad er avlyst eller utsatt. Vi ber om at dere lesere sjøl oppdaterer dere på slike aktiviteter løpende.

Situasjonen utvikler seg fra dag til dag, noe som gjør det krevende å sette aktuelle nyheter på trykk. Landbrukskontorene forsøker løpende å informere landbruket i våre kommuner gjennom e-poster, nyhetsbrev og informasjon

på våre respektive nettsider og Facebook. I tillegg blir det lagt ut nyheter om temaet på nettsidene til Landbruks- og matdepartementet, Fylkesmannen i Innlandet, Bonde- og småbrukerlaget og Bondelaget.

I skrivende stund er det kanskje situasjonen omkring utenlandsk sesongarbeidskraft som har størst oppmerksomhet. Det viser seg at det trolig er større utfordringer med å få sesongarbeiderne ut av egne hjemland, enn inn i Norge. Det er lagt til rette med flere endringer i regelverket for innførsel og karantenetid for utenlandske sesongarbeidere og bruk av nasjonal arbeidskraft i form av permitterte. Vi oppfordrer alle produsenter med behov for sesongarbeidskraft om å legge inn behovet på arbeidsformidlingsstedene hos NAV (arbeidsplassen.no) eller hos Norske landbrukstenester (landbrukstjenester.no) og søke aktivt etter arbeidskraft på de samme stedene.

Det vil komme på plass en løsning innenfor avlingssvikt-ordningen knyttet til risikoavlastning for grøntprodusenter for vekstsesongen 2020. Dette betyr at om man pga. arbeidskraftsituasjonen ikke skulle få høstet årets produksjon av grønnsaker, potet, frukt eller bær, vil det være mulig å få erstattet deler av dette.

Lykke til gjennom årets vekstsesong, under en situasjon som ingen av oss tidligere har opplevd eller forutsett.

Vi ønsker også å oppfordre alle til å bidra til å dempe smittespredningen gjennom å følge de råd og pålegg som til enhver tid kommer fra myndighetene.

Ta vare på hverandre – på litt avstand.

Skogplanting 2020

Ekstra tilskudd til skogplanting våren 2020

Av **FINN SØNSTEBY**
Ringsaker landbrukskontor

Landbruks- og matdepartementet har fastsatt en midlertidig forskrift om tilskudd for planting av skogplanter våren 2020. Tilskuddsordningen skal bidra til å sikre planting av skogplanter ved å kompensere for kostnadsøkninger som følger av Covid-19-restriksjoner.

Utbruddet av Covid-19 har medført en rekke restriksjoner som har gjort det krevende for skogbruket å få tilgang til nødvendig arbeidskraft til blant annet planting.

Omdisponerte midler under Landbrukets utviklingsfond (LUF) skal benyttes til et ekstra plantetilskudd på 1,30 kroner per skogplante for skogplanter som plantes våren 2020.

All skogplanting våren 2020 får et ekstraordinært plantetilskudd enten gjennom den nye tilskuddsordningen, eller gjennom tilskuddsordningen som følger av forskrift om tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket.

Kurs i skogplanting

Av **FINN SØNSTEBY**
Ringsaker landbrukskontor

På grunn av korona-situasjonen, har all praktisk kursaktivitet ved Aktivt Skogbruk vært midlertidig stoppet.

I forbindelse med årets skogplantesesongen vil Aktivt Skogbruk tilby kurs for ufaglært arbeidskraft. Det kan bli behov for slike kurs, og derfor har Aktivt Skogbruk funnet en løsning under forutsetning av at spesielle smittevern hensyn følges.

En av de viktigste forutsetningene, er at antall deltakere må reduseres til 4 personer, slik at gruppen blir maks 5 med instruktør. Kursene der instruktør står for all administrasjon vil bli noe dyrere siden deltakerantallet blir redusert.

Foto: skogkurs.no

Bilde av skogplante tatt fra aktivskogbruk.no

En vellykket foryngelse etter hogst danner grunnlag for store framtidige verdier.

Har ordet

Kortreist eller langreist?

Av **Håkon Mageli**
Konserndirektør i Orkla og styreleder
i Matmerk og NHO Mat og Drikke

Svaret på spørsmålet om hvor maten kommer fra er ikke likegyldig. I alle fall ikke hvis du snakker med en svenske. Passerer vi grensekontrollen ved Svinesund, mener nemlig 78 % at det er viktig å vite hvor råvarene i produktene de kjøper, kommer fra. I Norge er man noe overraskende ikke like opptatt av dette. 54 % av nordmennene mener det er viktig å kjenne til råvarenes opprinnelse. Samtidig mener 80 % av svenskene at det er viktig at maten er produsert i eget land. 63 % av nordmennene mener det samme. Dette fremkommer i Orklas Matbarometer, som har avdekket kostholdsvaner i Norden.

Den høye skepsisen til mat og råvarer med ukjent opprinnelse er kanskje et uttrykk for en større mistro til det globale markedet for mat. Det er åpenbart at flere alvorlige hendelser og matskandaler har gått på tilliten løs. Fortsatt er det mange som husker «hestekjøtt»-saken, hvor hestekjøtt av ukjent opprinnelse ble solgt som om det var storfe. Går vi flere år tilbake ble britisk storfe kjøtt en periode bannlyst i Europa etter utbrudd av kugalskap. Hendelsene skremte mange forbrukere og stilte grunnleggende spørsmålsteget ved mattryggheten og tillitsforholdet i et marked preget av fri flyt på tvers av landegrensler.

Det blåser for tiden også en kraftig antiglobaliseringsvind over store deler av den vestlige

verden. Det er ikke utenkelig at dette også påvirker vårt syn på mat og hvor den kommer fra. Mattrygghet er en ting, men vi skal ikke undervurdere mat som kultur og mat som symbol på sosial tilhørighet. Den lokale patriotismen står sterkt og forbrukerne har størst tillit til produsenter i eget land.

Vi i Orkla ønsker av flere grunner å benytte norske råvarer. Våre norske selskaper baserer langt på vei sin produktutvikling på å hensynta norsk smak og norske gaver. Vi har et nært forhold til våre leverandører. Et eksempel er en av våre aller sterkeste merkevarer – Grandiosa pizza – hvor vi på baksiden av kartongene markedsfører så vel Stranda og Tine, som norske bønder.

I Norge tar mange forbrukere nærmest mattrygghet som en selvfølge. Det er det ikke. Hardt arbeid fra mange aktører er grunnen til at vi står godt rustet her hjemme på bjerget. Det tror jeg vi kan takke Kvalitetssystemet i Landbruker (KSL) for. KSL er etter mitt skjønn en av grunnpilarene i det norske jordbruket, og systemet er også en av forutsetningene for norske merkeordninger som «Nyt Norge».

«Nyt Norge» skal vekke assosiasjoner til kvalitet og norsk matkultur. Kvalitetsstempelen gjør seg utslag i forbrukeratferd. Hele 90 % av norske forbrukere sier at de kjenner igjen «Nyt Norge»-merket, og vet hva det står for. Mer enn halvparten sier at merkingen gjør at de får lyst til å kjøpe norsk mat.

Uten et felles kvalitetssystem som KSL i bunnen, ville det vært vanskelig å oppnå samme grad av tillit til «Nyt Norge». Norske bønder som benytter kvalitetssystemet, gjennomfører både egevaluering og eksterne revisjoner. Egenkontroll ved hjelp av KSL bidrar til at bonden holder kontroll på hygiene, dyre- og plantehelse, dyrevelferd, samt helse, miljø og sikkerhet. Bøndene tilfredsstiller dermed myndighetenes krav til egenkontroll av virksomheten.

En viktig og positiv effekt av kvalitetssystemet er at det blir økt oppmerksomhet rundt bondens rolle som matprodusent. Det kan i enkelte tilfeller oppleves som en lang vei fra kornet på åkeren til ferdig brød i butikken, men kvalitetssystemet sikrer nettopp fokus på mattrygghetsrutiner i hele verdikjeden. Dette

bidrar til at du som bonde kan levere kvalitetsprodukter til norske næringsmiddelprodusenter, handel og forbrukere.

Som bonde kan du kanskje oppleve det som unødvendig tungvint og byråkratisk å måtte dokumentere alle aktiviteter ved gårdsvirksomheten, for eksempel bruk av plantevernmidler og innhøstingsrutiner. Men de gangene noe går galt, er det avgjørende å ha god dokumentasjon på hva som er gjort. Nettopp på den måten kan man forbedre rutiner og sikre at samme feil ikke skjer igjen. **Sjekklisten og rutiner går altså fra å være «plunder og heft» til å bli en helt essensiell del av norsk mattrygghet.**

Følger du som bonde kvalitetssystemet til punkt og prikke, fortjener du et kvalitetsstempel, og det har vi i Norge, i form av «Nyt Norge»-merket. «Nyt Norge» garanterer at råvarene er norske, og merket sikrer at råvaren kommer fra gårdsbruk der hensynet til dyr, mennesker og miljø er ivarettatt etter bestemte standarder, og at dette kan dokumenteres. Mye tyder på at norske bønders konkurranse-situasjon overfor sine europeiske kollegaer vil hardne til i årene som kommer. *Under en tredjedel av omsetningen i norske dagligvarebutikker har tollsatser som er til hinder for import. For den resterende delen, som også omfatter bearbejdede jordbruksvarer som pizza, iskrem, yoghurt og sjokolade, er importkonkurransen reell og utfordrende.* Det blir derfor viktig å videreutvikle «Nyt Norge»-merket og sørge for at det blir en langsiktig og god finansieringsordning for dette merket.

Når vi ser hvor mye penger EU legger ned i merkeordningen «Enjoy, it's from Europe», er det bare å trå til. «Nyt Norge» er et spleiselag hvor regningen betales av myndighetene, bøndene, industrien og kjedene. Vi skal være glad i og stolte av norsk matkultur, og «Nyt Norge» som et innarbeidet kvalitetsstempel, kan gi norske bønder og matprodusenter det nødvendige konkurransefortrinnet overfor importerte produkter fra EU.

Da er det etter min mening avgjørende at det blir satset tungt på å videreutvikle KSL for at industrien, handelen og forbrukerne kan stole på at de råvarer som produseres i Norge, er trygge og av en tilfredsstillende kvalitet.

Lokalmatnettverket

Av **MARI HULLEBERG**
Hedmarken landbrukskontor

Av **GERD LODDEN SOLBERG**
OG HANNE ØSTBY VELURE
Ringsaker landbrukskontor

Vi er godt i gang med prosjektet «Møteplass for Lokalmatnettverket på Hedmarken», hvor hovedmålet er å lage gode møteplasser for lokalmatprodusenter på Hedmarken. Målet er:

- Videreføre og styrke nettverket for lokalmatprodusenter
- Ulike produsenter blir kjent med hverandre og hverandres produkter og produksjon, samt knytte nye kontakter. Besøk hos de ulike produsentene er viktig
- Øke den faglige kompetansen innen matsikkerhet, produktutvikling, marked og prissetting
- Lage en god modell for å ivareta møteplassene etter endt prosjektperiode

Det skal arrangeres ni fagsamlinger med ulike tema – to samlinger er avholdt. Ett hos Karen og Halvor Monssveen på Monssveen gaard på Ring. Her var tema: «Erfaringer med produktutvikling» ved Marie Moen Unneberg fra Klosser Innovasjon. Møte nummer to var hos Julie Engelow på Grimset gård i Løten. Her var tema «den gode historiefortellingen og lokal identitet – en forutsetning for salg og videre vekst» med Torunn Linneberg fra Innovasjon Norge som foredragsholder.

Andre aktuelle tema for samlinger framover er merkevarebygging, bruk av sosiale media, nytt og nyttig fra Mattilsynet, tips fra Skatteetaten, direkte salg – mat fra oss til deg m.m. Det er bare å melde inn aktuelle temaer til styringsgruppa! Vi ønsker at dere som lokalmatprodusenter kommer med forslag på tema som er nyttig for deg og din produksjon.

Det jobbes også med å få til en fagtur/inspirasjonstur. Videre samlinger hvor bl.a. matlagning sammen med en kokk, står høyt på ønskelista. Her vil selvsagt produkter fra lokalmatprodusenter benyttes.

Slik markedet utvikler seg er det et behov for å øke antall lokalmatprodusenter, og øke bredden og variasjonen av produkter. Det er mange lokalmatprodusenter innen prosjektets geografiske område, og det er plass til flere! Uansett hvor liten eller stor du er som lokalmatprodusent, vil vi gjerne ha deg med i «det

Landbrukskontoret i Ringsaker og Hedmarken landbrukskontor har fått utrednings- og tilretteleggingsmidler fra Fylkesmannen i Innlandet for å videreføre prosjektet *LokalMatNettverket på Hedmarken*. Prosjektperioden er fram til mars 2022.

Prosjektets styringsgruppe består av:

- Karen og Halvor Monssveen, Monssveen gaard
- Julie Engelow, Grimset gård
- Mari Hulleberg, Hedmarken landbrukskontor
- Hanne Østby Velure og Gerd Lodden Solberg, Ringsaker landbrukskontor

Prosjektet ledes av landbrukskontoret i Ringsaker.

gode selskap» av lokalmatprodusenter. Har du en idé, eller har du noe på gang er nettverket noe for deg!

Landbrukskontoret i Ringsaker og Hedmarken landbrukskontor ønsker alle, både nye og gamle produsenter velkommen! Ta gjerne kontakt med oss!

Bondens nettverk i Ringsaker

Av **HANNE ØSTBY VELURE**
Ringsaker landbrukskontor

Høsten 2019 ble plakaten og magneten «Bondens Nettverk – det er alltid hjelp å få», sendt ut til alle som søkte produksjonstilskudd i Ringsaker. Forut for utsendelsen hadde prosjektgruppa, bestående av faglag, veterinær, psykisk helse i kommunen og landbrukskontoret, brukt mange timer på å komme fram til ferdig produkt.

Kristina Krogvold, kommunens gode fotograf, bistod oss i å skaffe tilveie et bilde vi ønsket å bruke. Et bilde som viser samsnakking og positive relasjoner mellom dreven bonde og unge, nye og aktive bønder.

Ressursgruppa har vært samlet to ganger. Ett

møte med landbrukspsykologen og ett møte med Nils Petter Reinholdt, psykiatriske sykepleier med fokus på «når kriser og katastrofer inntreffer». Det er nyttig med faglig påfyll.

Det stilles store krav til hver enkelt gardbruker i dag, både fra landbrukskontoret, Mattilsynet, Tine, Nortura, private aktører, KSL og andre som er i en bondes hverdag.

I skrivende stund, har prosjektgruppa allerede sett behovet for Bondens Nettverk. Flere bønder har tilkjennegitt at dette tilbudet er noe de setter stor pris på finnes. I tillegg har tiltaket økt bevisstheten blant gardbrukere i nærområdet sitt. Flere «passer på» at det er «lys i glasset» hos naboen og de bryr seg mer om hverandre.

Det skader heller ikke at temaet er oppe også i andre fora.

Det vil i løpet av høsten – november kanskje, bli avholdt et åpent møte om temaet.

Forebygging av brann i husdyrbygg

Av **ANDREAS KARLSEN**
Ringsaker landbrukskontor

Både brannvesenet og landbrukskontoret i Ringsaker har søkelys på brannsikkerhet og forebygging for å forhindre brann i husdyrbygg. Vi har dessverre opplevd større fjøsbranner i Ringsaker og ellers på Hedmarken de siste årene, og opplever på nært hold den tragedie en brann er, både for bonden, hans/hennes nærmeste, samfunnet, og for dyrene som rammes. Så da landbrukskontoret kontaktet brannvesenet for å høre om interessen for å ha noe om temaet i Landbruker'n, var det ja med en gang, og vi ble invitert til et møte med brannvesenet og Elsikkerhet Norge.

Elsikkerhet Norge jobber med tilsyn, blant annet i husdyrbygg, og bidrar også i etterforskningen etter branner. Det var derfor samlet bred erfaring i forhold til hva man må ha søkelys på i forhold til forebygging, hva som er de viktigste brannårsakene, og hva den enkelte bonde må ha fokus på.

Erfaring sier at nærmere 50 % av branntilløpene har sammenheng med elektrisk installasjon og ytterligere 20 % har sammenheng med elektrisk utstyr. Det positive er at etter en spesialtilpasset el-kontroll for landbruksbygg med elektrotermografering ble utviklet og tatt i bruk, har antallet branner i husdyrbygg gått betydelig ned. Norske bønder har vært flinke til å ta i bruk ny el-kontroll. Dette har avdekket store mengder brannfarlige el-feil, som har blitt utbedret. Ny statistikk viser at landbruket har redusert antall branner hvor husdyr har omkommet med 67 % siden 2014.

Selskapet skriver i sin pressemelding at det er mange års strukturert arbeid som ligger bak nedgangen, herunder strengere krav fra forsikringsselskapene, samt en stor brannforebyggende innsats av bøndene selv, som hovedårsaker. Tidlig varsling og god forebygging gjør at de aller fleste branntilløp ikke utvikler seg til større branner.

Basert på de siste års erfaringer vil brannvesenet og Elsikkerhet Norge at det i denne artikkelen legges spesielt vekt på to fokusområder (selv om det finnes mange flere):

- brannalarmer
- Internkontroll og vedlikehold av elektriske anlegg

Brannalarmer

Tidlig varsling er viktig. Brannutviklingen skjer

fort, og det oppleves ofte for sen varsling i forhold til utviklingen av brannen. Varme og røyk utvikler seg fort, og spesielt en del eldre anlegg virker for dårlig/gir for sen varsling. Brannen rekker å utvikle seg før alarmen går. Kontakt leverandøren av anlegget for å teste respons-tiden i anlegget ditt. Reagerer det raskt nok på varme og/eller røyk, for å ha tilstrekkelig effekt? Kan det være aktuelt med en oppgradering eller utskifting, slik at man ikke opplever falsk trygghet?

Virker utringeren din? Er varslingsanlegget oppgradert med en utringer til mobiltelefon da den gamle fastlinjen ble kuttet ut? Går oppringningen til riktige telefoner? Kanskje oppringningen også bør gå til flere telefoner, eller til en nær nabo som man kan samarbeide med?

Internkontroll og vedlikehold av elektriske anlegg

Det er mange rutiner knyttet til internkontroll, og mange føler at en del blir «tredd nedover hodet». KSL er ofte for enkelt for en grundig internkontroll (svare ja eller nei). Man bør sette av god tid for egenkontroll; ta det ut av daglig rutine, og sette av egen tid. Det kan være lurt å lage sin egen liste for brannvern i tillegg til det man finner i KSL. På elsikkerhetsportalen.no kan man finne verktøy til dette. Ingen bruk er like, og ingen tekniske anlegg er like, derfor bør man tilpasse tilsynet og rutiner til egen gård og drift.

Det er ikke sikkert man ser feilene selv – få hjelp av noen andre. Det kan være lurt å sam-

Foto: Elsikkerhet Norge

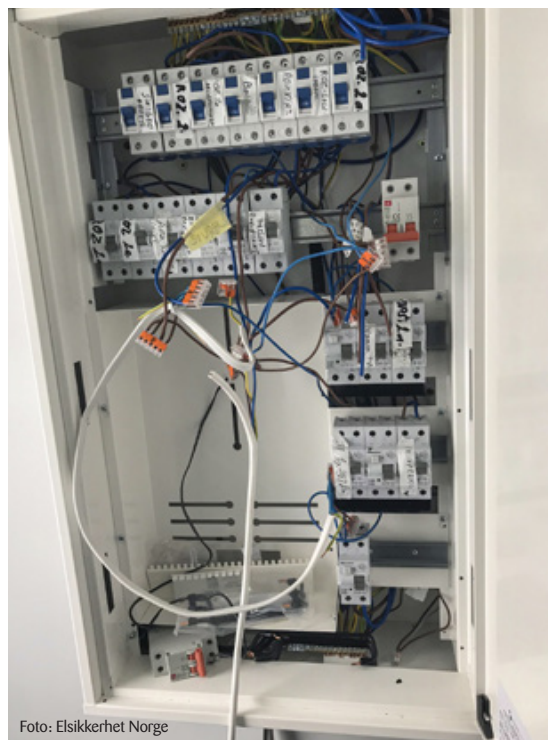

Foto: Elsikkerhet Norge

arbeide med nabobonden. Ofte kan man se seg litt blind på egne forhold, og ett par nye øyne med samme erfaringsbakgrunn kan være nyttig.

Branntilsyn og tilsyn med elektriske installasjoner bør inn i faste rutiner flere ganger i året, ikke bare som en årlig KSL-gjennomgang! Dette krever systematikk og litt «papirarbeid» i forhold til dokumentasjon. Mange bønder er mer praktikere, og ikke så glad i denne type arbeid, men tenk da på de verdiene du forvalter i form av hus, maskiner, anlegg, dyr, ol. Kanskje det er en god investering på lik linje med andre investeringer i mer håndfaste ting? Det å sikre det man har.

Det bygges i landbruket, og utenlandske firma har ofte ikke kunnskap om spesielle norske særkrav. Det er bondens ansvar å påse at elektrikerer faktisk har nødvendig kompetanse og følger norske regler ved installasjon. Dette må man også sjekke ut der en hovedentreprenør leier inn en underentreprenør. Elektrikerer/firmaet skal være registrert i elvirksomhetsregistret hvis virksomheter har tillatelse til å utføre elektriske arbeider i Norge.

Det er ikke tilskudd til brannalarmanlegg, men det gir rabatt på forsikringsprisen.

De fleste bønder vil også ha krav om sertifikat i varme arbeider, og kurset inneholder nyttige tips om brannvern og en praktisk slukkeøvelse.

Investerings og bedriftsutviklingsmidler, IBU-midler 2020

Av **GERD LODDEN SOLBERG**
Ringsaker landbrukskontor

For Innlandet er det fortsatt det regionale næringsprogrammet for Innlandet 2019-2022 som er førende. Nytt i år er at det er fylkeskommunen som fastsetter de lokale føringene. Prioriteringene gjenspeiler at det er markedsdekning i de fleste produksjonene, at det er stort moderniseringsbehov i driftsapparatet i mange produksjoner, at landbruket har et felles klimamål og at økt verdiskaping er et mål.

Det er **løpende frister for søknader**, så det er bare å sende inn fortløpende. Landbrukskontoret er behjelpelig i søknadsprosessen, så ta kontakt!

Føringene for IBU-midler 2020

Prioritert rekkefølge fra 1-4.

1. Grovførbaserte produksjoner. For produksjoner med markedsdekning, gis moderniseringstiltak prioritet.
2. Planteproduksjon for salg
3. Kraftførbaserte produksjoner
4. Andre produksjoner

Spesifisering

- All økologisk produksjon prioriteres der det er markedsdekning
- For sau er avtalepartene enige om at fullstendig stopp ikke videreføres
- På grunn av overproduksjon i landbruket vil prosjekter som innebærer økt produksjon kun prioriteres der det er markedspotensiell
- Når det gjelder storfe, videreføres det at tyngden av den grovførbasert husdyrproduksjonen blir liggende i distriktene. I 2019 ble ombygginger til eksisterende produksjon med moderat utvidelse prioritert fremfor nyetableringer og vesentlig kapasitetsøkning. Grunnet markedssituasjonen på storfe, forventes det fortsatt at det vil være føringene knyttet til omfanget av økningen, og i hvilket område utvidelsen skjer. Aktuelle produsenter som har gode ammekuprosjekt i områder som er dårlig egnet for korn- og grønnsaksproduksjon, kan sende inn søknad
Alle søknader innen grøntsektoren, med unntak av ordningen for etablering av småskalaproduksjon, må inneholde en individuell uttale fra en varemottaker/markedsaktør
- Være oppmerksom på at ekstra tilskudd for bruk av tre, kun gjelder for prosjekter som får innvilget IBU-støtte

- For sentrale føringene, ekstra tilskudd til driftsbygning i tre og satsing innenfor grøntsektoren se oppdatert informasjon på Innovasjon Norges hjemmeside.

Pelsdyrmidler for omstilling til annen næring

Føringene for omstillingsordninger for pelsdyr og regionale føringene kan du lese mer om hos Innovasjon Norge.

Tilleggsnæring

Ønsker du å videreutvikle en tilleggsnæring på gården? Du kan søke om tilskudd og lån hos Innovasjon Norge dersom du har et lønnsomt prosjekt innenfor lokalmat, landbruksbasert reiseliv eller Inn på Tunet, eller andre nyskapende idéer. Landbruksbaserte næringer er viktige for økt verdiskaping og økt utnyttelse av gårdens ressurser. De er også viktig i arbeidet med å bygge matnæringen Norge. Det er derfor avsatt en andel av IBU-midlene til landbruksbasert næringsutvikling. Innen disse næringene er det gårdens ressurser og brukerens interesser og kompetanse som er avgjørende for om et prosjekt lykkes.

Andre viktige ordninger

- Fornybar energi i landbruket. Har du planer om å bygge anlegg for produksjon av fornybar energi? Det kan gis tilskudd til investeringer, utredninger og kompetansetiltak.
- Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket. Vi vil særlig understreke muligheten for tilskudd til å teste ut ny teknologi og nye løsninger, som kan gi reduserte klimagassutslipp og øke konkurransekraften i landbruket. Intensjonen er å koble leverandøriindustrien og bonden sammen for utvikling av teknologi som ikke er hyllevare.
- Vekstordningen. Denne gjelder for tilbydere av lokalmat og -drikke, matopplevelser med lokal identitet, landbruksbaserte reiselivopplevelser, Inn på Tunet, Innlandsfiske, eller aktør innen reinnæringen. Dette er en ordning der bedrifter kan få støtte til driftskostnader i forbindelse med vekst.

Innovasjon Norge – krisepakke

Regjeringen og Innovasjon Norge har kommet med krisetiltak for norske bedrifter. Dette om-

Foto: Ringsaker Landbrukskontor

handler tiltak som også er aktuelle for landbruket. Inntil videre kan Innovasjon Norge tilby bl.a. følgende:

Avdragsutsettelse på lån, lavere rente, lavere krav til sikkerhet og hensyn til forsinkelser og oppstartfinansiering. Følg med på Innovasjon Norge sin hjemmeside.

Ekstraordinært innovasjonstilskudd for 2020 og utvidet støtte til landbruk og landbruksbaserte næringer

Mange bedrifter innen lokalmat, landbrukstilnyttet reiseliv, Inn på Tunet og i reinnæringen opplever nå bortfall av marked og tap av inntekter som følge av koronapandemien. For denne gruppen innføres det nå to nye tilskuddsordninger.

Den ene ordningen gir bedrifter som har behov for det mulighet til å søke støtte til forprosjekter for å avklare for eksempel nye markedsmuligheter. Slike forprosjekter kan støttes med inntil 100 prosent av godkjente kostnader, begrenset oppad til 150 000 kroner.

Den andre ordningen gir bedrifter mulighet til å søke tilskudd til å gjennomføre nødvendige prosjekter som følge av koronakrisen og bortfall av omsetning og inntekt, som for eksempel å utvikle nye markeder.

Bruk Innovasjon Norges hjemmeside for å lese mer om de ulike ordningene og retningslinjene: www.innovasjonnorge.no

Du kan ikke kjøpe deg fri fra ansvaret

Av **MORTEN BERNTSEN**
Norsk Landbruksrådgivning Innlandet

Dersom du eier et bygg som oppføres, har du byggherreansvaret. Dette medfører en del forpliktelser som du ikke kan kjøpe deg fri fra, selv om mange tror de kan det med en totalentreprise.

– Det er dessverre mange bønder som ikke er sitt ansvar bevisst når de skal bygge nytt, restaurere eller bygge på fjøs eller andre hus på gården, sier Tore Jevnaker, HMS-rådgiver i Norsk Landbruksrådgivning (NLR) Innlandet.

Han råder alle som skal i gang med en byggeprosess å sette seg inn i lovverket for å sikre at man ikke i vanvare gjør store feil.

Kan ikke kjøpe seg fri

Mange bønder blir tilbudt en totalentreprise, med lovnader om at alt ansvar overføres til firmaet som har jobben. Jevnaker understreker at dette ikke er tilfelle.

– Du kan ikke kjøpe deg fri fra ansvaret under en byggeprosess. Det er eieren som alltid har ansvaret, selv om enkelte entreprenører noen ganger sier seg villig til å ta dette ansvaret, sier han.

Videre forteller rådgiveren at manglende koordinering ved planlegging og gjennomføring av prosjekter er medvirkende årsak til mange ulykker.

Skal sikre helse og miljø

Byggherreforskriften beskriver pliktene som byggherren har gjennom hele bygge- og anleggsprosessen. Disse skal sikre at sikkerhet, helse og arbeidsmiljø blir ivaretatt.

Forskriften gjelder for all bygge- og anleggsvirksomhet, og omfatter:

- Oppføring av bygninger
- Innrednings-, utsmyknings- og installasjonsarbeid
- Montering og demontering av prefabrikkerte elementer
- Riving, demontering, ombygging og istandsetting
- Sanering og vedlikehold
- Alminnelig anleggsvirksomhet, for eksempel tunneler og bruer
- Graving, sprenging og annet grunnarbeid
- Annet arbeid som utføres i tilknytning til bygge- og anleggsarbeider, for eksempel midlertidig verksted for vedlikehold av maskiner som blir brukt på bygge- og anleggs-plassen.

Tore Jevnaker forklarer at det har mange positive effekter av å ta dette ansvaret på alvor.

– Det er rapportert om økt trivsel, lavere sykefravær og økt lønnsomhet i prosjektet for å nevne noen faktorer, sier han.

Byggherren har et selvstendig og overordnet ansvar for at hensynet til sikkerhet, helse og arbeidsmiljø blir ivaretatt. Videre skal byggherren sikre at pliktene som er pålagt koordinatoren, de prosjekterende, arbeidsgiverne og enkeltpersonforetakene i denne forskriften blir gjennomført.

– Byggherren skal stille krav om at virksomheten driver et systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i henhold til internkontrollforskriften, supplerer Jevnaker.

Ha en plan for arbeidet

– Byggherren har ansvaret for at det utarbeides en skriftlig SHA-plan (sikkerhet, helse og arbeidsmiljø), og at denne foreligger før arbeidet starter, understreker Tore Jevnaker.

FOTO: Terje Skogheim

Som eier har du også byggherreansvaret når du skal oppføre nytt bygg eller vedlikeholde bygninger på gardsbruket.

Han forteller at en SHA-plan blant annet skal inneholde et organisasjonskart, en framdriftsplan som beskriver når og hvor de ulike arbeidsoperasjoner skal utføres, spesifikke tiltak knyttet til arbeid som kan medføre fare for liv og helse, og rutiner for avviksmelding.

– NLR Innlandet har en mal for SHA-plan som er tilpasset landbrukets behov. Du kan selv lage en slik plan og ivareta rollen som SHA-koordinator enten alene eller med veiledning fra en rådgiver i NLR. Eller du kan leie SHA-koordinator fra NLR for å utføre hele eller deler av arbeidet. Ta gjerne kontakt for en uforpliktende prat, avslutter Jevnaker.

Tore Jevnaker, HMS-rådgiver i Norsk Landbruksrådgivning Innlandet.

ULIKE ROLLER I ARBEIDET

Byggherrens representant

Byggherren kan skriftlig avtale at en fysisk eller juridisk person skal gjennomføre konkrete plikter på vegne av byggherren. For eksempel om hvem som skal:

- Utpeke koordinator
- Sørge for plan for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø
- Sende forhåndsmelding til Arbeidstilsynet

Byggherren kan med andre ord delegere visse oppgaver til byggherrens representant.

Koordinator for utførelsesfasen

Koordinering i utførelsesfasen omfatter blant annet:

- Å følge opp risikoforhold i planen for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø (SHA-planen), og sikre at arbeidsgivere og enkeltpersonforetak gjennomfører planen
- Å følge opp at det utarbeides tidsplaner som sikrer at det avsettes tilstrekkelig med tid til utførelse av de forskjellige arbeidsoperasjoner

Regionale miljøtilskudd i jordbruket (RMP)

Av **MARI HULLEBERG**
Hedmarken landbrukskontor

Av **ØYVIND HÅLAND**
Ringsaker landbrukskontor

Regionalt miljøtilskudd er en tilskuddsordning som har som formål å bidra til å ivareta jordbrukets kulturlandskap, biologisk mangfold, kulturmiljøer og –minner, samt redusere bruk av plantevernmidler, utslipp til luft og avrenning til vann fra jordbruket.

I 2019 ble det fastsatt en ny forskrift, som førte til en del endringer. En av disse endringene er spesielt viktig å huske på denne våren: Det kan ikke brennes halm på de arealene der det er søkt tilskudd til **ingen jordarbeiding om høsten**, hverken om høsten eller om våren.

I 2019 ble tiltaket *soner for pollinerende insekter* innført og *fangvekster* ble gjeninnført. Det ble også gjort en del endringer innenfor flere eksisterende tiltak, blant annet miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel. Knyttet til denne ordningen ble det en del misforståelser, som vi håper å oppklare før neste søknadsomgang.

Spredning av husdyrgjødsel om våren eller i vekstsesongen, gjelder kun for spredning på etablert eng. Her er det også et krav om at all husdyrgjødsel som foretaket disponerer spres om våren eller i vekstsesongen og at avlingen høstes ved slått eller beite etter siste gjødsling. Hvis du må spre husdyrgjødsel etter siste høsting, er du ikke berettiget tilskudd.

Spredning av husdyrgjødsel med rask nedmolding innebærer å spre husdyrgjødsel i åpen åker som jordarbeides og/eller eng som pløyes om, med krav om å molde ned husdyrgjødsel innen to timer.

Nedfelling eller nedlegging av husdyrgjødsel gjelder for foretak som har slikt utstyr eller leier tjenesten. Det kan gis tilskudd for spredning av bløtgjødsel og biorest i åpen åker og voksende kultur. For å få tilskudd til nedlegging (oppå bakken) av husdyrgjødsel i åpen åker er det krav om at husdyrgjødsel moides ned innen to timer.

Spredning av husdyrgjødsel med tilførselsslange kan man søke om tilskudd for når man har brukt tilførselsslange fra gjødsellager eller container, og i tillegg søker på en av de tre ordningene ovenfor. Som eksempel har mange med tilførselsslange også stripespreder som

legger gjødsel på bakken (nedlegging), og kan dermed søke på ordningene *Nedfelling eller nedlegging av husdyrgjødsel* OG *Spredning av husdyrgjødsel med tilførselsslange*.

Det ble i den nye forskriften også gjort noen endringer i tiltakene som omhandler beiting med husdyr. Her så vi flere tilfeller av feil i søknadsomgangen 2019. Derfor oppfordrer vi alle til å sette seg godt inn i regelverket før dere søker. Under følger en forklaring på forskjellen på to av ordningene som det ble søkt feil på i 2019.

Skjøtsel av biologisk verdifulle arealer ved beiting gjelder ved beiting av områder som er klassifisert som *naturtyper* i klassene *hagemark*, *naturbeitemark*, *beiteskog*, *fuktenger* og *småbiotoper*. For å finne ut om dine beiter er innenfor ordningen, går du inn på gardskart, nibio.no og finner arealet i kartet. Deretter haker du av for kartlagene som omhandler naturtyper (på venstre side). Får du opp skravering i kartet har du en naturtype på arealet. For å finne ut hvilken naturtype dette er, trykker du i kartet på skraveringen og du får da opp en rute med informasjon om denne naturtypen. Det er viktig å merke seg at arealet ikke kan gjødsles, jordarbeides eller sprøytes med plantevernmidler for å være berettiget tilskudd.

Beiting av verdifulle jordbrukslandskap i innmark gjelder kun for beiting i områder som

ligger innunder klassifiseringen verdifulle kulturlandskap. Dette finner du også informasjon om i gårdskart ved å hake av for kartlaget «Verdifulle kulturlandskap». Du vil da få opp oransje markering i kartet der dette er.

For 2019 var det satt av 528,1 mill. kroner over jordbruksavtalen til RMP-ordningen. Av disse ble 119,3 mill. kroner fordelt til Innlandet. Med bakgrunn i innkomne søknader og føringer i jordbruksavtalen, ble flere satses økt i januar 2020. Dette gjelder tiltak mot avrenning til vann, miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel, drift av seter, skjøtsel av setervoller og drift av beitelag.

Sett av god tid til søknadsprosessen, så du får med deg alle ordningene du kan søke på og kontroller at inntegningene i kartet stemmer med virkeligheten. Du finner informasjon om alle tiltakene som kan søkes på i Fylkesmannen sitt veiledningshefte til RMP-ordningen. Det kan være god økonomi i å bruke god tid og være nøyaktig når du søker!

Har du spørsmål, ta kontakt med:
Mari Hulleberg, Hedmarken landbrukskontor
Tlf: 400 36 230
E-post: m.h@stange.kommune.no
Ole Fredrik Dæhli, Landbrukskontoret i Ringsaker
Tlf: 969 42 071
E-post: ofd@ringsaker.kommune.no

Foto: Mari Hulleberg

Nedlegging av husdyrgjødsel.

Foto: Asmund Langeland

Nedfelling av husdyrgjødsel.

Midler til tiltak for pollinerende insekter også i 2020

Av **KAROLINE FINSTAD VOLD**
Fylkesmannen i Innlandet

Pollinatorer har en viktig plass i økosystemet, men de gjør også en helt nødvendig jobb for matproduksjonen. En rekke studier nasjonalt og internasjonalt viser nedgang i forekomst og artsmangfold av ville, pollinerende insekter. Menneskeskapt klima- og landskapsendringer, urbanisering, gjengroing og mer intensivt landbruk er viktige årsaker til tilbakegangen.

Også i Innlandet er dette en utfordring. De tradisjonelle slåtteengene har nesten forsvunnet og andre blomsterrike kantsoner, åkerholmer og veikanter blir sjeldnere eller gror igjen. Når blomstene forsvinner blir også bestanden av humler og bier redusert.

Tilrettelegging for pollinerende insekter kan gjøres på mange ulike arealer. Skjøtsel av naturlige kantsoner utenfor jordbruksarealene vil være et svært godt tiltak der man tar utgangspunkt i de stedegne plantene og legger til rette for dem ved å slippe til mer lys og holde høytvoksende urter og busker nede. Det er mulig å søke SMIL-midler til slik skjøtsel. For kommunene på Hedmarken vil det prioritere tilrettelegging for pollinerende in-

sekter i kantsoner, gamle beiter og andre restarealer. Gjennom regionalt miljøprogram ble det i tillegg innført en tilskuddsordning i 2019 for tilrettelegging for pollinerende insekter. Mange gårdbrukere prøvde ut dette tiltaket. Nærmere 60 km med striper ble sådd i Innlandet og av disse ble 35 km sådd på Hedmarken!

Ordningen videreføres i 2020:

Det kan gis tilskudd for å så og skjøtte soner med pollinatorvennlige frøblandinger på jordbruksareal.

Egen stripe for pollinerende insekter. Bredde skal være minimum 2 meter. Foreløpig sats kr 10,- pr meter. eller

Kombinert med grasdekte vannveier og grasstriper i åker og grasdekt kantsone i åker. Stripen må da tilsvare bredden på grasdekt vannvei, grasstripe eller kantsone i åker. Foreløpig sats kr 5,- pr meter.

Det er krav at stripene skal ha pollinatorvennlige blomster gjennom vekstsesongen og at stripene ikke skal være gjødslet eller sprøytet med plantevernmidler. OBS! Det gis ikke areal- og kulturlandskapstilskudd (produksjonstilskudd) til slike soner. Tilskuddet er tenkt å dekke kostnaden ved kjøp av frøblandinger, arbeidet med å så og skjøtte samt tapt avling

Foto: Karoline Finstad Vold

og produksjonstilskudd. Tilskuddet kan ikke gis for tilsåing av pollinatorvennlige vekster på hele skifter, da intensjonen med ordningen er å gi tilskudd til striper.

Både Felleskjøpet og Strand Unikorn selger frøblandinger som kan sås på dyrket mark. De har ettårige blandinger der alle artene blomstrer det første året og stripen jordarbeides året etter og det sås på nytt. De har også frøblandinger der noen arter blomstrer det første året, mens andre arter i blandingen blomstrer i år to og videre.

Foto: Karoline Finstad Vold

Tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL), nye tiltaksstrategier i 2020

Av **ANE W. LUND**
Hedmarken landbrukskontor

Av **ØYVIND HÅLAND**
Ringsaker landbrukskontor

Det innvilges årlig imellom 1 – 2 millioner kroner til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) i Ringsaker kommune. I Hamar, Løten og Stange innvilges en samlet pott på rundt 2 millioner kroner. I 2019 startet landbrukskontorene, på oppfordring fra Fylkesmannen, arbeidet med å skrive nye tiltaksstrategier for ordningene Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) og Nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK).

Hamar, Stange og Løten

Hedmarken landbrukskontor har utarbeidet felles tiltaksstrategier for bruken av tilskuddsmidler knyttet til SMIL og NMSK. For å sikre bred forankring og gode innspill, har kontoret gjennomført dette arbeidet i samarbeid med andre. Lokale faglag, allmenninger, Stange landbruksråd, kontaktutvalget for skogbruk, samt miljøledere og kulturmedarbeidere i kommunene er trukket med i arbeidet og har kommet med innspill. Tiltaksstrategien for SMIL i Hamar, Løten og Stange velger å fortsette å fokusere på blant annet å ivareta kulturlandskapet i kommunene ved å opprettholde beitebruken, ivareta bygninger knyttet til kulturlandskapet og da særlig klokkeårnene på Hedmarken. Tiltaksstrategien vil bidra til å redusere erosjon og avrenning til vassdrag, ved å støtte flomdempende tiltak. Det er også fokus på utslipp til luft ved å gi tilskudd til å utstyre gjødsellagre med toppdekke.

Foto: Øyvind Håland

Ringsaker

For Ringsaker kommune er det et større fokus på forurensing og miljøtiltak i den nye tiltaksstrategien enn tidligere. Kommunen har sammen med faglagene i kommunen prøvd å tenke litt nytt innen denne delen av SMIL-ordningen. Det er mye fokus på klima og miljø i samfunnet, og vi merker alle at det er noe som er i ferd med å skje med været og produksjonsforholdene. Landbruket har igjennom intensjonsavtalen mellom jordbruket og regjeringen forpliktet seg til å bidra til kutt i klimagassutslippene. Ringsaker kommune ønsker å bidra til denne prosessen ved å motivere til å tenke nytt og mer miljøvennlig.

SMIL-ordningen er en tilskuddsordning som omfatter kulturlandskapstiltak og forurensings- og klimatiltak som kommer utenfor

vanlig jordbruksdrift. Det har historisk blitt innvilget betydelig mer midler til kulturlandskapstiltak i Ringsaker, enn til forurensings- og klimatiltak. Dette fordi søknadene som har kommet inn har vært hovedsakelig tiltak innen kulturlandskapet. Kommunen ønsker å oppfordre til å søke på flere tiltak som har en positiv effekt på klimaet og miljøet. Dette kan for eksempel være tiltak som reduserer klimagassutslipp, utprøving av nye klimatiltak i jordbruket, utbedring av hydrotekniske anlegg ut over vanlig grøfting, tiltak som reduserer avrenning og tiltak som reduserer avfall fra jordbruket. Søkerne i Ringsaker er fortsatt velkommen til å søke på de mer «tradisjonelle» SMIL-tiltakene og disse søknadene vil bli behandlet på lik linje med søknadene om forurensings- og klimatiltak.

Generelt

Ta en kikk i de nye tiltaksstrategiene og få tips til ulike tiltak som kan motta SMIL-midler! Du finner tiltaksstrategien på landbrukskontorene sine nettsider.

Endringer i SMIL-forskriften fører til at det ikke lenger er et krav om at søkere må ha et foretak for å ha mulighet til å søke om midler. Dette betyr at eiere av landbrukseiendommer, som ikke selv er aktive brukere av jorda nå kan søke SMIL-tilskudd som privatpersoner. Dette gjøres på samme måte som når et foretak skal søke tilskudd; logge inn på Altinn via landbruksdirektoratets nettsider og søke i det elektroniske søknadsskjemaet. Her ligger det også mange gode tips til hva en bør ha klart før man søker.

Tilskudd til tiltak i beiteområder

Av **OLE FREDRIK DÆHLI**
Ringsaker landbrukskontor

- Forvaltningen ble overført fra Fylkesmannen til kommunen 01.01.20.
- Gjelder lag og foreninger registrert i enhetsregisteret som driver næringsmessig beitedrift. Formålet er utnyttelse av beite i utmark, redusere tap av dyr på utmarks-

beite og fremme fellestiltak i beiteområdene.

- Inntil 50 % tilskudd av godkjent kostnadsoverslag. Inntil 70 % for elektroniske sporingsenheter.

Se for øvrig på kommunens hjemmeside for nærmere informasjon eller kontakt Landbrukskontoret.

Kornsatsinga i Hedmark blir Kornsatsinga i Innlandet

Av **KAROLINE FINSTAD VOLD**
Fylkesmannen i Innlandet

Av **ØYVIND HÅLAND**
Ringsaker landbrukskontor

Etter initiativ fra Fylkesmannen i Hedmark ble det i 2017 startet en femårig satsing med hovedmål om å øke kornproduksjonen i Hedmark med 20 % innen 2030, med utgangspunkt i 2011. Bak «Satsing for økt kornproduksjon i Hedmark» har det stått ei styringsgruppe bestående av Strand Unikorn, Fiskå Mølle, Felleskjøpet, Hedmark Bondelag, Hedmark Bonde- og Småbrukarlag, Norsk Landbruksrådgiving, Hedmark fylkeskommune, kommunal landbruksforvaltning og Fylkesmannen i Hedmark. Som følge av sammenslåinga av Hedmark og Oppland fylker har flere av organisasjonene i styringsgruppa blitt sammenslått med tilsvarende organisasjoner i Oppland, og de omfatter nå hele Innlandet. Derfor ser man det som naturlig at Kornsatsinga også skal omfatte hele det nye fylket i den gjenstående perioden av satsingen som varer ut 2021.

I perioden frem til i dag har kornsatsinga blant annet bidratt til gjennomføring av kornforsøk, kornskoler for å øke den grunnleggende kunnskapen om korndyrking, temadager om korn, spredning av faglig informasjon og annen aktivitet. Ved å innlemme hele det nye fylket i satsingen, vil man nå ut til et større område og være med på å utvikle korndyrkingen i en positiv retning i hele Innlandet.

Foto: Karoline Finstad Vold

Aktørene i kornsatsinga står også i 2020 bak flere ulike arrangement der målet er å øke kornproduksjonen gjennom bedre agronomi, og å dyrke de arter og sorter som markedet trenger. Til høsten, nærmere bestemt 19. november, blir det kornkonferanse i Innlandet. Vi jobber nå med programmet, og håper å se mange kombønder på Hamar denne dagen. Hold deg oppdatert ved å følge oss på Facebook: Kornsatsing i Innlandet – for større avling og bedre økonomi.

Du kan også lese mer om kornsatsinga her: <https://www.fylkesmannen.no/innlandet/landbruk-og-mat/jordbruk/Kornsatsing/>

Foto: Karoline Finstad Vold

Statistikk for organisert beitebruk 2019

Av **OLE FREDRIK DÆHLI**
Ringsaker landbrukskontor

Av **HEGE G. OTTINSEN**
Hedmarken landbrukskontor

Beitelag	Dyreslag	Medlemmer	Sluppet	Tapt	Tapsprosent
Romedal og Stange almenning	Sau og lam	12	1 673	123	7,4
	Storfe	11	534	4	0,8
Løten og Vang almenning	Sau og lam	29	4 547	212	4,7
	Storfe	13	857	4	0,5
Ringsaker	Sau og lam	91	15 232	769	5
	Storfe	56	1 614	10	0,6

Tallene er hentet fra organisert beitebruk ved søknad om tilskudd til drift av beitelag. Tilskuddet utmåles ut fra antall dyr sluppet på utmarksbeite.

Muligheter for økt proteinproduksjon på kornarealene

Av ANNE MARTHE LUNDBY
NIBIO

Det er et sterkt ønske om at andelen av importert fôr i husdyrproduksjonene skal ned. Samtidig er bruken av protein fra planter i matprodukter økende, og stadig nye produkter kommer på markedet. Disse nye matproduktene er i Norge i stor grad importerte, eller de er basert på importerte planteproteiner, vesentlig fra soya, erter, linsler, kikerter og ulike typer bønner. Nye prosesseringsteknologier gjør det mulig å utnytte planteproteinene på nye måter. Kan det være markedsmuligheter for norsk landbruk gjennom norsk produksjon av proteinvekster til mat? Hva kan vi produsere av planteprotein fra frøvekster på norske arealer? Abrahamsen, U., et.al skrev i 2019 artikkelen «Muligheter for økt proteinproduksjon på kornarealene», der målet var å anslå potensiale for å produsere planteproteiner, ved en gunstig arealfordeling mellom korn og belgvekster.

Dagens produksjon

I 2018 ble det dyrket korn, olje- og proteinvekster på noe over 2,8 mill. dekar i Norge, rundt en tredjedel av det fulldyrka arealet. Av dette ble det dyrket oljevekster på rundt 32 000 dekar, erter (til modning) og åkerbønner på ca. 38 000 dekar. Dette inkluderer også erter til konserver på rundt 6 000 dekar, hovedsakelig i Vestfold (kilde: Findus). Dagens produksjon av oljevekster, erter og åkerbønner utgjør til sammen rundt 2 % av arealet. De tidligere fylkene Østfold/Vestfold er den regionen som har størst omfang av oljevekster og belgvekster, med hhv. 17 300 og 27 400 dekar. I tidligere Hedmark og Oppland ble det dyrket oljevekster på rundt 2 400 daa, mens erter/åkerbønner ble dyrket på om lag 900 daa.

Vekstskifte

På grunn av risiko for vekstfølgesjukdommer bør det gå minst seks (helst åtte) år mellom hver gang en dyrker oljevekster, tilsvarende for erter og åkerbønner. Oljevekster og erter har i tillegg en felles vekstfølgesjukdom (storknolla råtesopp). På grunn av denne sjukdommen anbefales det tre – fire år mellom erter og oljevekster. Også for kornartene bør det veksles mellom artene for å redusere risikoen for sjukdomsangrep. En større andel av olje- og belgvekster i vekstskiftet vil være gunstig mtp. avling, sjukdommer og jordstruk-

tur. Erter og åkerbønner har i tillegg evnen til å fiksere nitrogen, noe som også kommer den påfølgende veksten til gode. Forsøk har vist at ved å dyrke hvete etter åkerbønner, har man oppnådd en avlingsøkning på ca. 10 %, sammenlignet med dyrking av hvete etter hvete.

Erter

Erter kan dyrkes i store deler av korndyrkingsområdet, men erter er noe mer varmekjære enn bygg og havre. I varme somre vil de være høstklare omtrent samtidig med to-radsbygg. I kjølige somre vil imidlertid modningen bli langsommere, og modningstidspunktet vil kunne sammenlignes mer med vårhvete. Sorten Ingrid har vært den viktigste markedsorten de senere årene.

Åkerbønner

De viktigste sortene av åkerbønne blir seint modne, seinere enn vårhvete. Det vil si at hoveddyrkingsområdet først og fremst er sør for Oslo, i kystnære strøk. Det har derimot kommet noe tidligere sorter med akseptabelt avlingspotensiale inn på markedet, noe som kan gi potensiale for dyrking i store deler av hvetedyrkingsområdet. De finske sortene Sampo og Louhi er betydelig tidligere modne enn de øvrige sortene som er prøvd i Norge. Den tidlige sorten Sampo ble tilgjengelige på det norske markedet i 2019, og ble dyrket på rundt 15 % av arealet. Dette gir muligheter for å utvide dyrkingsområdet også i de beste områdene rundt Mjøsa.

Arealfordeling for å oppnå høy proteinproduksjon

Figur 1 og 2 viser hhv. dagens og potensiell arealfordeling for hele landet. I tabell 1 er beregninger av potensielt areal av oljevekster, erter og åkerbønner i de ulike regioner pre-

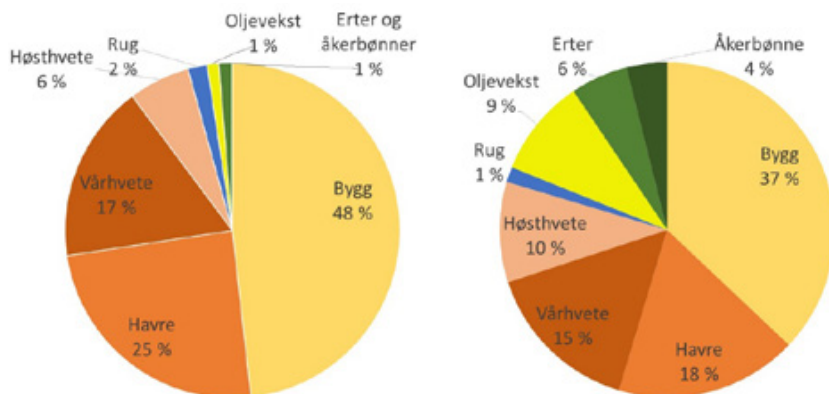
sentert. Ved estimeringen av arealene er det lagt til grunn et 8-årig vekstskifte der både oljevekster og belgvekster inngår. For de tidligere fylkene Hedmark/Oppland er det lagt til grunn at olje- og belgvekster kan inngå i vekstskiftet på 66 % av kornarealet.

Tallene viser at vi har et potensiale i Norge for å dyrke erter og åkerbønne på et areal som er vel sju ganger større enn det vi utnytter i dag, og rundt åtte ganger større for oljevekster. Skal vi klare å øke produksjonen av proteinvekster, må den økes i flere områder. De tidligere fylkene Østfold og Vestfold vil fortsatt ha størst produksjon av oljevekster og åkerbønner, men også i de andre kornområdene vil det være potensiale for en økning. I Innlandet kan arealet av erter økes betydelig. I de beste områdene rundt Mjøsa er det mulig å dyrke de tidligste rapssortene, eller ryps. Den nye sorten Sampo, åpner også opp for dyrking av åkerbønner i de beste områdene.

Beregningene viser at en større andel av olje- og belgvekster ikke trenger å gå på bekostning av hvetearalene. Det dyrkes også mye havre og bygg i hvetedyrkingsområdene, og det vil være gunstig å få inn mer olje- og belgvekster i vekstskiftet. Dette gir rom for både høy produksjon av hvete og proteinvekster.

Konklusjon

Det maksimale potensialet for å dyrke åkerbønner og erter på dagens kornarealer i Norge ligger på henholdsvis rundt 113 000 og 160 000 daa med de forutsetningene som er lagt til grunn i denne artikkelen. Ved en potensiell høy produksjon av olje- og belgvekster vil fortsatt hovedmengden av proteinet bli produsert av kornartene, men andelen produsert av olje- og belgvekster vil kunne økes betrak-

Figur 1 og 2

Tabell 1. Potensielt areal av oljevekster, erter og åkerbønne ved et totalareal på ca. 2,9 mill. dekar. Det øvrige kornarealet er fordelt mellom kornartene

	Bygg	Havre	Vår-hvete	Høst-hvete	Høstrug	Olje-vekster	Erter*	Åker-bønner
Østfold/Vestfold	123 000	125 100	208 500	150 100	18 800	104 200	23 300	80 900
Akershus/Busk./Telem.	219 900	224 100	118 400	97 200	16 900	84 600	59 200	25 400
Hedmark/Oppland	337 800	105 600	105 600	28 100	7 000	59 800	52 800	7 000
Rogaland/Agder	25 100	7 100	700	400	-	1000	1000	-
Tr.lag/Møre & Romsd.	366 800	47 600	9 500	4 800	-	23 800	23 800	-
Sum areal	1 072 500	509 400	442 600	280 600	42 700	273 500	160 200	113 300
Areal i % av dagens (2016-2018) areal	79	72	89	163	79	847	724	

* inkl. 6 000 daa konservesert hovedsakelig i Vestfold

telig. Ny prosesseringsteknologi kan gjøre det mulig å utnytte mer av dette proteinet til mat. Om potensialet for å dyrke mer proteinvekster blir realisert avhenger av mange forhold, bl.a. lønnsomhet, leveringsmuligheter, etterspørsel, kvalitetskrav og risikospredning. Ved å optimalisere vekstskiftet, vil det også i hvededyringsområdene rundt Mjøsa være rom

for en større produksjon av både oljevekster, erter og åkerbønner.

Referanser:

- Abrahamsen, U., Uhlen, A.K., Waalen, W.M. & Stabbetorp, H. (2019) Muligheter for økt proteinproduksjon på kornarealene. Jord og Plantekultur 2019. NIBIO bok 5.

- Abrahamsen, U., Waalen, W.M. (2020) Sortsforsøk i åkerbønne. Jord- og Plantekultur 2020. NIBIO Bok 6.

- Waalen, W.M., Abrahamsen, U., & Stabbetorp, H. (2019) Vekstskifte – forsøk og praksis. Jord og Plantekultur 2019. NIBIO bok 5.

Kartlegging av jordsmonnet og jordsmonndata

Av **ARILD B. WENNERGAARD**
Hedmarken landbrukskontor

Jord er en ikke-fornybar ressurs. I motsetning til olje blir den likevel ikke brukt opp, så sant vi forvalter den på en bærekraftig måte. Jordsmonndata gir informasjon om jordressursene som skal være til hjelp for forvaltning, rådgivning og næring til å ivareta det dyrebare jordsmonnet for kommende generasjoner.

Kartlegging av jordsmonnet på Hedmarken, har nå foregått i flere år. Det er den fulldyrka og overflatedyrka jorda som blir kartlagt, og det er NIBIO (Norsk Institutt for Bioøkonomi) som utfører arbeidet. Arbeidet foregår i felt hvor det benyttes jordbor. Kartleggingsarbeidet startet opp i deler av Stange, Hamar og Ringsaker i 1985. De siste åra har kartleggingen også foregått i Løten.

De mest sentrale områdene er nå ferdig kartlagt. Det som gjenstår ligger hovedsak i de marginale områdene av kommunene. I Ringsaker gjenstår ca. 16 000 dekar, i Stange og Løten gjenstår ca. 2 600 dekar i hver kommune og i Hamar gjenstår ca. 700 dekar.

Hensikten med jordsmonnkartleggingen er å dokumentere og stadfeste jordas egenskaper som ressurs, for kunnskapsbaserte beslutninger

ger innen agronomi og arealplanlegging. Opphavsmateriale, tekstur (kornstørrelse), innhold av organisk materiale, jordas naturlige dreneringsevne og jorddybde blir vurdert.

Basert på modeller og bruk av blant annet meteorologiske data, avledes denne informasjonen til en rekke tematiske kart. Eksempel på slike kart er: Egnethetskart for dyrking av ulike jordbruksvekster, dyrkingsklassekart,

erosjonskart, kart for tørkeutsatthet, med flere. I dag finnes 18 slike ulike kart som gir viktig informasjon knyttet til landets jordressurser.

Temakartene er tilgjengelige for alle på kilden.nibio.no

Kilde: NIBIO

Søknad om produksjonstilskudd 2020

– Søk riktig, det lønner seg!

Av **HANNE ØSTBYE VELURE**
Ringsaker landbrukskontor

Ved søknad om produksjonstilskudd kan det lønne seg å bruke tilstrekkelig tid på utfylling av søknaden. Ut fra erfaringer ved saksbehandling etter søknadsåret 2019, har vi noen tanker vi ønsker å dele med dere.

Noen tips:

Les veiledningsheftet nøye!

Klikk på ? bak hver kode du søker på. Der ligger det nyttig informasjon om kriteriene for tilskuddet!

- **Areal**
Sjekk arealtallene mot feks. NIBIOS gardskart for de ulike eiendommene du søker på. Areal må omsøkes i samme kategori som det er klassifisert i kartet. Dersom du trykker på **kart**, vil du få fram alle arealopplysninger om eiendommen.
- **Melk og ammeku**
For å kunne søke på storfe som melke- eller ammeku i kode 120 og 121 må kua du disponerer ha kalvet i løpet av de siste 15 måneder før telledato. For telledato 1.3.2020 må kua ha kalvet etter 1.12.2018. For telledato 1.10.2020 må kua ha kalvet etter 1.7.2019.
  - Dødfødsel regnes som kalving – legg ved dokument fra Norsk Protein under feltet **dokumentasjon** i søknaden. Husk å påføre mors id på kalven. Dødfødte

kalver går ikke automatisk inn i Husdyrregisteret.

- Kasting skal ikke regnes som kalving. Kasting er dødfødsel tidligere enn 20 dager før ventet kalving jf. veiledningshefte side 23.
- Sjekk at antall dyr du har i fjøset stemmer med dyrestatus hos Tine/Animalia.
- **Økologisk areal og fordeling mellom de ulike planteproduksjonene**
  - Ikke søk på mer enn det som er godkjent i Debio for de ulike planteproduksjonene.
  - Landbrukskontoret kontrollerer søknaden din opp mot det som til enhver tid er godkjent i Debio.
  - Ta kontakt med Debio for oppdatering av faktiske forhold.
- **Normal jordbruksproduksjon er en forutsetning for å få tilskudd**
  - Krav til areal – skal være i aktiv drift og være disponert av foretaket.
  - Krav til avdrått på melkeku – minst 3900 liter. Det tas hensyn til kurase, lokalforedling og økologisk produksjon.
  - Krav til avdrått på sau – minst 0,63 lammeslakt pr søye. gjennomsnittlige lammevekter må være minst 12,8 kg. Det tas hensyn til saueraser.
- **Tilskudd til dyr på inn- og utmarksbeite**
  - Mer enn halvparten av grovføret dyra tar opp må komme fra beite og kun en mindre andel av grovføret kan være tilført.
  - Beitearealet må ha tilfredsstillende beitemuligheter for det antall dyr som beiter.
  - For utmarksbeite, må hovedandelen av daglig grovføropptak skje ved beiting i utmark.

- Der innmark og utmarksbeite er sammenhengende og innenfor samme gjerde, må utmarksbeitet være dominerende, slik at hovedandelen av grovføropptaket faktisk skjer på utmarksbeite.
- Landbrukskontorene vil fortsatt ha arealkrav pr storfe og sau på utmarksbeite, som retningsgivende ved kontroll. Ringsaker landbrukskontor har sendt ut brev til storfeprodusenter om at det er et krav pr storfe på minimum 10 dekar utmarksbeite ned i bygda.

• Avløsertilskudd

- Tilskudd gis for avløserutgifter uten mva.
- Ved kjøp fra annet foretak skal det foreligge faktura som bare omfatter selve tjenesten, ikke leie og bruk av maskiner og utstyr.
- Lønn til egen ansatt dokumenteres med a-melding, lønnslipp og bilag eller utskrift fra regnskapet som viser lønnsutgifter til avløser.

- **Bruk kommentarfeltet** for å gi landbrukskontoret beskjed om spesielle forhold vi bør være kjent med i din produksjon f.eks. hvis du har annen sauerase enn Norsk kvit sau eller dere har areal inne til godkjenning.

- Vi er pålagt å reagere på avvik. Nesten alt dere søker på er kontrollerbart ved saksbehandling av søknadene.

- Sjekk at **utbetalingsbrevet** du får i Altinn stemmer med det du har søkt på og fått godkjent.

Dersom du lurer på noe i forbindelse med utfylling av søknaden, ta kontakt med oss på landbrukskontoret for veiledning.

Traktor m/såmaskin.

Fjørfe – kalkun – Intervju med Hanne Guåker

Av **ANDREAS KARLSEN**
Ringsaker landbrukskontor

Hanne tar imot en solfylt vårdag i Biskoplien, og er ikke vanskelig å få i tale om tema hun brenner for; dyrevelferd og kalkunoppdrett! Hun har en visjon som hun deler med Landbruker'n: Happy chicks!

Hanne forteller at det «i bunn» ligger et formelt regelverk som produsenten må forholde seg til. Dyrevelferdsprogram kalkun versjon 2 2019, der man må

- være tilsluttet dyrevelferdsprogram
- registrere produksjonsdata i produksjonskontroll Nortura KLF
- følge opp henhold til offentlig regelverk og KSL-standard fjørfe (årlig egenrevisjon og 3. årig ekstern revisjon)
- innarbeide retningslinjer i eget kvalitetssystem – nødvendige produksjonsdata som ikke registreres i produksjonskontrollen skal registreres og rapporteres til slakteri
- gjennomføre nødvendige tiltak for å sikre dyrevelferden – lukke avvik KSL-revisjon og følge opp anbefalinger veterinær
- ha skriftlig avtale med veterinær om helse- og velferdsovervåking, herunder ta kontakt med veterinær ved tegn på sykdom, klare produksjonsavvik, atferdsproblemer, eller økt dødelighet. Helseovervåkningsbesøk minst to ganger årlig fra veterinær, som journalføres og dokumenteres i HelseFjørfe
- melde fra til slakteri/Mattilsynet om forhold som kan gi betydelig negative effekter på dyras helse, velferd eller verdi som folke-mat

Tråputeskår som indikator på velferd

Tråputer skal skåres for alle flokker som slaktes (tråputene vurderes på en skala fra 0 til 3. Det gis 0 poeng til tråpute uten skader), og er en viktig velferdsparameter. Tråputeskår skal regelmessig meddeles driftsenheten for hver flokk, og ved skår over 120 poeng, skal driftsenheten søke råd hos helseovervåkningsveterinær, slakterivirksomhet, ventilasjonsfirma og/eller annen rådgiver med relevant kompetanse. Det er tråputeskåren på hønene som avgjør om dyretettheten må reduseres ved neste innsett. Årsaken til at hanene ikke tas med, er at når hanene blir slaktet, så ligger allerede neste innsett i rugemaskinen. Der som snittet av slakting fra samme innsett overstiger 150 poeng, skal dyretettheten reduseres ved neste innsett (dette er under revidering, og vil antakelig bli strengere neste år).

Hanne i kalkunhuset.

Trivsel

Man kan stimulere naturlig gruppeadferd, som å lete, rote etter mat. I vill tilstand brukes 90 % av våken tid til å lete etter mat. I tam tilstand kanskje 10 % av våken tid. Da er det viktig å fylle resten av tiden med noe som stimulerer dyret, og gir økt trivsel.

Bunter (harde) med Lucerne (varmebehandlet produkt) – aktiviserer dyrene og gir dem noe å jobbe med. Samtidig er det en naturlig proteinkilde. Kalkuner er veldig sosiale og liker å utforske nye ting sammen med de andre. Derfor er det fint å tilføre nye ting i kalkunhuset med jamne mellomrom, for eksempel kartong som de kan leke med. Sandbad er viktig for puss av fjærdrakt, og aktiviserer og ivaretar et naturlig behov.

Hanne poengterer at det er viktig å «lese» dyrene for å lykkes. Man må lese individene slik at flokken leverer best mulig. Følge med på at alle er friske, og har det bra. Også er det viktig å ta ut syke dyr.

For å kunne ta ut potensialet i dyrene, er det viktig at dyrene får dekket sine grunnleggende behov, og at de føler seg trygge. Hanne poengterer at vi i Norge produserer kalkun på en annerledes måte i Norge enn de gjør i utlandet, så vi kan ikke hente så mye kunnskap utenifra. Derfor blir erfaring og tilstedeværelse i kalkunhuset viktig. Samt det å ha kollegaer å kunne diskutere og rådføre seg med.

Bonden må følge med på om både individer og flokk trives. Dette er en kontinuerlig prosess gjennom hele innsettet, som samtidig er en løpende læringsprosess. Hanne sier at ettersom hennes visjon er «Happy chicks», så har hun lært mye om kalkunproduksjon siden hun startet opp. Fordi hun må finne årsaken hvis dyrene ikke er «happy». Skal hun klare å løse problemet, må hun forstå hva som er årsaken til det. Da kan hun unngå at problemet oppstår senere.

Fremtiden og utfordringer

Produksjonen og produsentene må tilpasse seg endringer i fôrmidler, marked, forbrukerpreferanser etc. De må derimot ikke nødvendigvis tilpasse seg et «følelsesstyrt» marked, men forholde seg til det som er vitenskapelig og forskningsbasert god dyrevelferd. Det kan også være forskjeller på forskningsbasert god dyrevelferd, og trender, og dyrevelferd basert på følelser og synsing hos forbrukere. Bonden må kunne stå på trygg grunn i forhold til det formelle og etablerte mht. dyrevelferd.

Best mulig ytelse (som gir billigst mulig mat), er avgjørende for økonomien til bonden. De formelle kravene blir fulgt, men som Hanne sier, det hadde vært ønskelig om vi kunne fått bedre betalt for enda høyere grad av dyrevelferd. Da kunne vi latt dyra gå noen dager lengre på litt svakere fôr og slik tillate enda høyere andel av norske råvarer i føret. I dag ligger man på snitt 70 % norskandel i fjøreføret.

Hanne har et ønske om at lønnsomhet og dyrevelferd blir enda tettere knyttet sammen. Pris på produktet styrer i stor grad produksjonen. God dyrevelferd bør kunne lønne seg (mer enn volumøkning), men en ser at det blir en kjempeutfordring for norsk matproduksjon å klare og holde lønnsomheten oppe. Vi må forvente å fortsatt komme til å ha krav om billigst mulig mat, samtidig som vi skal ivareta langt høyere forbrukerkrav om høy grad av dyrevelferd, kombinert med en forventet nedgang i forbruket av kjøtt.

Forbrukernes interesse for dyrevelferd endres over tid, men det gjør også forskningen. Den kan vi bruke til å gjøre målrettede tiltak som stimulerer dyras naturlige behov ut fra kunnskap, og ikke ut fra hva vi tror og føler er riktig for dyra, påpeker Hanne.

Arne Elias og Maria Østerås om god dyrevelferd i svineproduksjon

Av **HEGE G. OTTINSEN**
Hedmarken landbrukskontor

2013 tok Maria og Arne Elias Østerås over Lund gård i Stange kommune. Det var en velholdt gård og produksjon de skulle ta over, men de visste allerede at noe måtte gjøres med fødeavdelingen. Planleggingen av utbygging hadde derfor startet i god tid før overdragelsen. Dermed ble det full aktivitet fra første stund for å forberede fortsatt mange år med god svineproduksjon på gården.

Fjøset som utgangspunkt

I dag driver de med sju-ukers puljedrift på 100 purker. De fører opp 500 slaktegris selv, mens de selger 2500 smågris. Hovedsakelig selges disse til naboer. De driver nemlig i et område med utpreget svineproduksjon. Det er Maria som har vokst opp i bygda og som er odel-sjente på Lund gård. Når de tok over arbeidet hun fulltid som lærer, mens Arne Elias jobbet på gården sammen med svigermor. De hadde god bruk av kunnskapen til forrige generasjon. De er begge enige om at bonden hele tiden bør jobbe mot å gjøre ting bedre. Det er

viktig med utvikling og utforskning for å kunne finne nye løsninger.

De startet utviklingen på gården med å bygge nytt fjøs. Slaktegrisavdelingen som sto der var forholdsvis nyrestaurert, men det ble bygd to nye avdelinger med fødebinger. De har såkalte FS-binger, kombinerte føde- og smågrisbinger. Her går purka sammen med smågrisene i fem uker, før hun flyttes ut. Ungene blir igjen i bingen, sammen med søsknene sine i vante omgivelser, i ytterligere fem uker, før de flyttes til slaktegrisavdelingen, eller selges. I tillegg til å bygge ny avdeling har de også gjort andre «mindre» utbedringer, som å pusse gulv, installere nye drikkenipler og bytte fôringsanlegg. De liker også å prøve ut nye løsninger og idéer. De bruker forskjellige løsninger for aktivitet og sysselsetting av grisen som for eksempel halm, pinne som henger i tau fra taket, avis-papir og torv, men har også prøvd ut liggematter til purkene. De holder nå på å teste ulike metoder for å holde flisa på plass i bingen.

Etologisk fokus

Maria er over snittet interessert i dyr og dyrevelferd. Hun har en utdannelse innen husdyr-

fag fra Ås, hvor hun fokuserte på etologi – studie om dyras atferd. Ved spørsmål om hva som er god dyrevelferd vil Maria vise til tre aspekter som nylig ble brukt i en episode av Landbrukspodden (podcast som tar for seg landbrukstema – red.). Der ble Margrete Brantsæter, daglig leder i Norsk fjørfelag, intervjuet. For å prate om dyrevelferd mener Brantsæter at det må omfatte tre aspekter: 1. Helse – dyret kan ikke ha god dyrevelferd dersom det er sykt eller skadet, 2. Man må tilrettelegge slik at dyret er i et miljø der det får utløp for det som er viktig for dyret (eks: høner liker å vagle, det gjør ikke gris, som har andre behov osv.), 3. Dersom dyret får utløp for det som er viktig for seg, vil det igjen gi positive emosjoner (følelser) hos dyret.

Friske dyr har stort fokus på Lund gård, og Maria liker å observere dyra og ha oversikt over hva som skjer i fjøset. Målet er å dekke dyras behov, slik at de har det godt i fjøset. Bonden må legge til rette slik at for eksempel dyras behov for redebygging, sosial omgang, lek og tidsfordriv dekkes. Primærbehovene er de viktigste å dekke; nok og riktig fôr og vann, lys og temperatur. Maria og Arne Elias opplever at bonden og forbrukeren kanskje har to forskjellige syn på hva dyras behov er. Mens forbruker ofte kan tilegne dyra menneskelige egenskaper, og dermed behov som ofte passer bedre for mennesker enn dyr, er kanskje bonden mer opptatt av å tilpasse og optimalisere for dyras faktiske behov. Følelsen av å ha det bra er subjektiv og det er vanskelig å måle et dyrs følelser. Det er derimot funnet indikatorer man kan bruke, som grisen viser når den er tilfreds og har det bra. Disse velferdsindikatorer må bonden lære seg, se etter og bruke for å passe på at dyra har det bra.

Dyra er prisgitt bonden

I Norge har vi jevnt over veldig friske dyr sammenlignet med mange andre land. Dette mener Maria og Arne Elias er et godt utgangspunkt for god dyrevelferd. Det er allikevel bonden som er nøkkelen i god dyrevelferd. Bonden må være aktiv og «på», man må gjøre de rette tingene til rett tid. Det er et regelverk som må følges, men mye av dette blir minimumskrav og det bør være ønskelig å gjøre grep utover dette. Det er en stadig utvikling og det er viktig å følge med og tilpasse seg. De siste årene har fokuset i avl flyttet seg fra et ønske om flest mulig fødte gris, til flest mulig overlevende gris. Dette krever naturligvis mer livskraftige individer som videre krever mer aktivisering og tilpasninger til dette. Gri-

Foto: Lund Gård

sene er mer føreffeektive som betyr andre behov innen før og føringsregime. På Lund gård liker de å «forske» på gode løsninger. De tester ulike idéer som kan passe hos dem. Med et stadig press på tid, føler de at det kan bli for lite tid til slik «forskning», men det er viktig for dem å prioritere tid til dette i tillegg til de daglige «må-oppgavene». Økonomien ligger alltid i bunnen, det må være mulig å regne hjem den produksjonen man driver med.

Alt dette er faktorer som kan gjøre det vanskelig å rekruttere folk til næringa. Det er mange krav og forventinger og i det siste har det vært mye negativt rundt husdyrproduksjon. Som bonde føles det som at man bruker mye tid og krefter på å gjøre det best mulig, på å følge krav og regelverk og gjøre det lille ekstra for å tilfredsstille forbruker, men så får man ingenting igjen. Det har den siste tiden vært mye negativt fokus på husdyrnæringa, og det kan være mange som føler på at den innsatsen de legger i dyra ikke blir sett.

Arbeidsplassen og gode kollegaer

Å ha noen å samarbeide og samsnakke med er viktig. For Maria og Arne Elias er det en styrke at de driver i fjøset begge to. De kan

spille på hverandre både for å luften gode idéer, men også frustrasjon. De mener det er viktig at det er flere øyne innom fjøset. Det er fort gjort å bli blind på eget arbeid, som man går i hver dag. Da kan det være nyttig at det kommer andre innom og kan gi tilbakemeldinger eller tips – om både positive og negative ting. Maria og Arne Elias roser gode opplegg fra bla. Norsvin som jobber med samhold og samarbeid i næringa. De er med i en lokal studiering, der svinebønder møtes og får oppgaver de skal diskutere rundt og arbeide med. Dette føler de er til både faglig og sosial nytte. De syns næringa må sørge for positive virkemidler som løfter på tvers av næringa. Det må være virkemidler som gagnar alle, slik at hele næringa løftes til det bedre. De tror samarbeid mellom gode fagfolk og praktiske løsninger gir best resultat.

De siste årene har Maria og Arne Elias ligget på «ti på topp» lista til Norsvin for «Beste besetning purker». Dette var et mål når de starta, som de er stolte over å ha nådd. Det har krevd stor innsats og mye tid, men det er dette de brenner for og ønsker å drive med. De elsker jobben sin. De får tilbakemelding hver dag fra glade griser i fjøset, i tillegg gir det å havne på lista god mestingsfølelse og motiverer ekstra

Foto: Lund Gård

til å fortsette det gode arbeidet. De sier det er viktig å glede seg til å gå på jobb, og å ha et ønske om å gjøre det så godt som mulig. De mener at man som bonde må ønske å utvikle seg, ikke stå på stedet hvil. De viser til dyrevelferden for 20-30 år siden, sammenlignet med i dag. Det er to forskjellige verdener. Så hvordan er det om ytterligere 20-30 år? Det er viktig å være med på denne utviklingen og ta del i hvordan ting kan gjøres bedre! Det er bonden som er nøkkelen i god dyrevelferd, det er her man må starte arbeidet!

Dyrevelferd svin og storfe

Av **GURO ALDERSLYST**
Informasjonsansvarlig i TYR

Dyrevelferd

Dyrevelferd er et ord som har blitt konfliktfylt. Mange mener at de vet hva god – eller ikke god dyrevelferd er, men det er likevel langt fra enighet om hva som er godt nok. Det som er sikkert, er at uansett hvilket fora du er i så vil ordet dyrevelferd skape diskusjon.

Norge har et av verdens strengeste regelverk for hold av produksjonsdyr, og de aller fleste husdyrprodusenter vet at det er viktig både for egen trivsel og det økonomiske resultatet at dyra har det bra. Likevel opplever vi stadig at noen mener dyrevelferden er elendig i norske fjøs og at bønder er blodtørstige typer som bare vil utnytte dyr. Derfor blir det enda viktigere at vi tenker gjennom hvordan vi kommuniserer hva vi gjør, og at næringa viser at vi tar dyrevelferd på alvor.

Husdyrprodusentens plikt

Alle husdyrprodusenter plikter til enhver tid å følge dyrevelferdsloven og den aktuelle holdforskriften for sitt/sine dyreslag. Det finnes ingen god nok grunn for å ikke gjøre det. Husdyrprodusentens plikt følges opp via kontrol-

ler fra Mattilsynet, KSL og kontakt med varemottaker som for eksempel TINE og Nortura. Dersom ting ikke er i orden vil det føre til vedtak om oppretting, KSL-trekk i forbindelse med varesalg og i verste fall avvikling av dyreholdet. Det følger også med en form for skam. Bonden er utsatt for veldig mye regelverk og kontroll, hun har en hard og krevende jobb – ofte ensom, og det forventes at en skal stille opp på alt som alle andre familier gjør. Når en også vet at økonomien kan være anstrengt, kan det være tøft å skulle forholde seg til at noen mener du ikke behandler dyra dine godt nok. Når disse synes å ofte ikke ha all verdens kunnskap om produksjonsdyr, så kan det bli tøft å være bonde. Spesielt de siste ti åra har en opplevd en «disneyfisering» av dyr og en forbruker som er svært fjernt fra det reelle livet i fjøset. Landbruket har en stor og viktig jobb å gjøre når det gjelder å opplyse forbrukeren om hvordan husdyrproduksjonen i Norge er, samt at vi må vise at dyrevelferd er noe vi jobber med hele tiden.

Dyrevelferdsprogram storfe

Med dette som bakgrunn ble det i 2019 innført et dyrevelferdsprogram for svin, og jobben med å lage et tilsvarende program for storfe startet. Det er ei samla næring som står bak dette, med Animalia som prosjektkoordinator.

TYR og Geno er med som avlsorganisasjoner, og alle varemottakere er representert. Bondelaget og Bonde- og småbrukarlaget er selvsagt også med. Vi ønsker at alle som har storfe, melk og kjøtt, skal være med i dyrevelferdsprogrammet. Dyrevelferdsprogrammet skal sikre at du som produsent har nødvendig dokumentasjon, at varemottaker vet at dyrevelferden er tilfredsstillt og forhåpentligvis skal det bidra til å unngå noen dyretragedier på norske gårdsbruk. Du som storfeprodusent vil kunne få trekk på dine leveranser til meieri eller slakteri dersom dyrevelferdsprogrammet ikke er oppfylt – og om du ikke har KSL i orden.

Vi vet alle at om dyra har det bra, blir det triveligere å ha arbeidsplassen sin sammen med dem og det økonomiske resultatet blir ofte bedre.

Skal en lykkes med et dyrevelferdsprogram må det ha bred tilslutning. Våren 2020 jobbes det med tekniske løsninger innenfor husdyrkontrollen og storfekjøttkontrollen som kreves for å få dette på plass. De første pilotbesetningene skal starte opp senest 01.01.2021 og deretter skal alle produsenter med. Du kan etter hvert lese mer om dyrevelferdsprogrammet for storfe på hjemmesidene til storfeorganisasjonene.

TINE tar i bruk dyrevelferdsindikator i 2020

Av **RANDI THERESE GARMO**
Veterinær i Tine Rådgiving

TINE har vi mer og mer fokus på dyrevelferd. I løpet av 2020 vil TINE sitt verktøy for å «måle» dyrevelferd – dyrevelferdsindikatoren – bli gjort tilgjengelig for medlemmene i Kukontrollen. En del produsenter har nok lurt på hva dette innebærer og for mange vil det nok ikke bli så mye nytt, men du får en bedre oversikt over tilstanden i besetningen din da indikatoren gir oss et bilde av dyrevelferden hos deg. Ofte vil det være god sammenheng mellom dyrevelferdsindikatoren og faktiske forhold, men vi må ikke glemme at fasiten på dyrevelferd ligger i fjøset. Indikatoren vil avdekke sterke og svake sider i din drift og du blir sammenlignet med et gjennomsnitt for landet. Dyrevelferdsindikatoren forteller oss ikke noe om dyretetthet, reinhet på dyr, liggeunderlag, fôr og vann, luftkvalitet og atferd. Dyrevelferdsindikatoren består av 10 delindikatorer: Klauvpleie, kalvedødlighet og sykdom, avhorning, registreringer på ungdyr, fruktbarhet, jurhelse, sykdommer, utrangering av dyr og produksjon. En høy verdi på indikatoren betyr ikke alltid god dyrevelferd og en låg verdi trenger heller ikke alltid å bety dårlig dyrevelferd. Men det gir deg en pekepinn på hvordan det er.

Du finner mer informasjon om dyrevelferdsindikatoren her: <https://medlem.tine.no/fagprat/helse/dyrevelferdsindikator/dyrevelferdsindikatoren-kort-oppsummering>

Ta godt vare på den nyfødte kalven, ho skal bli di neste mjølkeku!

Det er en del dårlig kalvestell, sykdom og død rundt omkring. Det koster å miste kalv og det er dårlig dyrevelferd. Som nyfødt er tapet minst kr 2 000,- og ved ca. 1 mnd alder kr 1 500,- i førkostnader i tillegg pluss ev. veterinærutgifter. Det er altså lønnsomt å ta vare på kalven sin! En godt føra kalv har dessuten bedre beskyttelse mot sykdom og blir ei bedre ku.

Her følger noen tips og råd om god tilvekst og helse.

- Sørg for egen kalvingsbinge. Kalver født i løsdrita har en høy risiko for død. Få kalven tørka eller mor slikker den tørr.
- Desinfisere navlestreng med Navel-Dip eller jod. Du får kjøpt det hos diverse landbruksforhandlere eller veterinær. Grunnen er å hindre navle- eller leddbetennelse.
- Gi råmjølk så raskt som mulig og innen to timer etter kalving og la kalven drikke det den vil ha. Ikke stole på amming aleine, særlig ikke på mjølkeku som kan ha stort jur. Kalven sin tarm er lett gjennomtrengelig for immunstoff i råmjølk som beskytter kalven mot sykdom de første ukene av livet. «Hullene» i tarmen lukker seg også raskt. Derfor skal en gi råmjølk så fort som mulig etter kalving, og unngå at det første som kommer ned i tarmen er urin og møkk. Kalven er født uten beskyttelse mot smitte så den må komme fra råmjølka. Sykdom hos kalv ved 2-6 ukers alder sier en del om hvor god du var på råmjølksfôring. Trist, men sant!
- Gi kalven minst 8 liter mjølk hver dag fordelt på 2-3 måltider. Og du kan godt gi mer. Å servere kun 4-5-6 liter er å sulteføre kalven og den er også mer utsatt for sykdom. Gi mjølk fra bar eller smokk/smokkbøtte, ikke fra vanlig bøtte. Da drikker kalven for raskt og mjølka havner lettere i vomma enn i løpen. Sørg for lunka mjølk, ca. 38 grader ved servering. Mjølkeerstatning bør unngås første 3 uker av kalven sitt liv da det her ofte

er vegetabiliske næringskilder som kalven nytter dårlig de første ukene av livet. Om kalven får diaré, kan du ikke slutte å gi mjølk. Da sulter kalven, og diaréen blir ikke raskere borte om du slutter å gi kalven mjølk. Sørg for elektrolytter i lunka vatn i tillegg. Det lønner seg å bruke tid på kalv med diaré en dag og få raskt bedring enn at den hangler i lang tid. Noen mener at kalven får diaré ved mye mjølk. Det er en misforståelse. Har du hygiene i orden og gir lunka mjølk fra smokk så er vanligvis ikke diaré noe problem. Mange produsenter har gått over til denne ordninga, og jeg har ikke hørt om noen som vil gå ned att på mjølke mengde eller attende til vanlig bøtte.

- Kalven er født enmaga og blir drøvtygger etter hvert. Derfor er det viktig å være spandabel på mjølka når kalven er fersk, og gradvis nedtrapping og mer grovfôr- og kraftfôropptak etter hvert fram mot avvenning. Kalver som henger etter i tilvekst eller har vært sjuke bør få mjølk over lengre tid enn ved avvenning på ca. 8 uker. Tilgang på vann er også viktig.
- Hvordan skjønne at kalven holder på å bli sjuk. Det er noen tidlige tegn på sykdom for kalven ligger rett ut flatsides: Han vil ikke ha mjølk eller drikker dårlig. Kalven hopper og spretter ikke så mye, henger med ørene, ser litt trist ut i øynene og kan ligge mye og være treig til å reise seg. Halthet, vannaktig diaré og hoste er vanlige symptomer. Det er viktig å tilkalle dyrlege tidlig da tidlig behandling av sjuk kalv gir raskere helbredelse.

Og husk: Tørr oppstalling uten trekk. En godt føra kalv tåler mer enn et levende skjelett! Lykke til!

Kalvebrosjyre fra Tine Rådgiving:
https://medlem.tine.no/fagprat/oppdrett/kalv/attachment/376058?_ts=1531288bef2

Salmonella på katt og hos småfugl

Av **MATTILSYNET**

Vær observant på småfugl inne i fôrrom og dyrerom hos produksjonsdyr!

Det er bekreftet smitte av salmonella på flere katter i regionen. Dyreklinikker melder om et økende antall katter med symptomer på salmonella på Østlandet. Vi tolker dette som et utbrudd av salmonellabakterien hos villfugl på fugebrett.

Salmonella er en alvorlig sykdom som kan smitte til både andre dyr og mennesker, og både mistanke og funn av sykdommen skal varsles til Mattilsynet umiddelbart. Dyrehold der sykdommen påvises skal ilegges restriksjoner.

Generelle smittevernråd til deg som kan komme i kontakt med smittede dyrehold

- Det er svært viktig å være nøye med hygienens dersom du beveger deg mellom ulike dyrehold
- Bytt klær hver gang du skal inn i et nytt dyrehold

- Begrens antall personer som slipper inn i det smittede dyreholdet. Disse skal ha tillatelse fra eier dersom det er pålagt restriksjoner
- Vær nøye med håndhygienens og vask alltid hendene etter kontakt med dyr eller deres avføring
- Ikke la friske og syke dyr hilse på hverandre

Les mer om det pågående salmonellautbruddet hos Veterinærinstituttet.

Status og fremdriftsplan for nye skogbruksplaner for privatskogene i Hamar og Løten

Foto: Bent Roger Hegg

Bilde fra takstinstruksbefaring i Vangsåsen oktober 2019: Fra venstre Rune Glæserud, Kristian Prestrud Pandum, Bernt Jessnes, Steffen Johansen og Lars Faldbakken.

Av **BENT ROGER HEGG**
Hedmarken landbrukskontor

Bestillingsrunden i skogbruksplanprosjektet ble slutført høsten 2019 og bestillingsprosenten havnet på om lag 70 % av det produktive skogarealet. Prøveflatetaksten har pågått i sommer/høst 2019 og det har gjennom vinteren blitt arbeidet med fototolkning av arealene. Arbeidet ute i felt settes i gang så fort snøen blir borte. Forventet levering av planprodukt ut til skogeier er høsten 2020.

For statusoppdatering om fremdrift av prosjektet, gå inn på <https://www.mjosen.no/tommer-og-skogtjenester/skogbruksplan--allma/takstprosjekter/>

Spørsmål kan rettes til prosjektleder for skogplanprosjektet; Rune Glæserud, Glommen-Mjosen skog, telefon 907 96 956 eller e-post: rg@glommen-mjosen.no

Meld deg gjerne inn i Facebookgruppa «Nye skogbruksplaner – Hamar og Løten» for å bli holdt løpende oppdatert undervegs i arbeidet.

Fremdriftsplan skogbruksplanprosjektet Hamar og Løten 2019-2020

Aktivitet	Start	Slutt	Ansvarlig	Fullført %
Utarbeidelse av prosjektbeskrivelse	15.03.2019	25.04.2019	Takstselskap	100%
Underskriving av avtaler	25.04.2019	30.05.2019	Skogbruksplanutvalget takstselskap	100%
Engasjere biolog	02.05.2019	02.05.2019	Takstfirma	100%
Godkjenning av prosjektet	03.06.2019	07.06.2019	Fylkesmannen	100%
Arbeid med infobrosjyre	15.03.2019	25.03.2019	Takstselskap Skogbruksplanutvalget	100%
Godkjenning av infobrosjyre	25.03.2019	25.03.2019	Skogbruksplanutvalget	100%
Utsendelse av tilbud til skogeier	25.03.2019	25.03.2019	Kommunen Takstselskap	100%
Informasjonsmøte om taksten	08.04.2019	11.04.2019	Skogbruksplanutvalget takst selskap	100%
Bestillingsfrist av produkter	01.04.2019	10.05.2019	Skogeiere	100%
Purerunder på bestilling	10.05.2019	20.06.2019	Takstfirma Skogbruksplanut valget	100%
Klargjøring av eiermanus, retting av matrikelkart	01.06.2019	01.11.2019	Kommunen takstselskap	100%
Godkjenning av takstinstruks markarbeid	01.09.2019	01.06.2020	Takstselskap takstutvalget	1%
Sende ut ordrebekreftelse til skogeier	01.11.2019	01.12.2019	Takstfirma	100%
Prøveflatetakst	25.05.2019	01.11.2019	Takstselskap	100%
Fotogrammetri	01.08.2019	15.08.2020	Takstselskap	90%
Gjennomgå layout og sammensetning av planprodukter med kart som skal inngå i leveransen	01.06.2020	01.07.2020	Skogbruksplanutvalget/ Takstselskap	
Diskutere forutsetninger i hogstprognose	01.06.2020	01.07.2020	Skogbruksplanutvalget	
Foreløpig takstdata presentert på web eller papirkart	15.06.2020	01.07.2020	Takstselskap	
Utsendelse av foreløpig takstmateriale til skogeier	15.06.2020	01.07.2020	Takstselskap	
Gjennomføring av Allma-kurs	01.06.2020	01.06.2020	Takstselskap	
Bearbeiding av takstdata	15.06.2020	15.08.2020	Takstselskap	
Frist for å gi tilbakemeldinger om korrigeringer på kart	15.07.2020	15.07.2020	Skogeier/takstselskap	
Valg av kursopplegg med søknad om godkjenning til Fylkesmannen	15.09.2020	15.09.2020	Styringsgruppe/ takstselskap	
Ferdigstilling og levering av planprodukter	01.08.2020	01.09.2020	Takstselskap	
Leveranse av data til NIBIO, Fylkesmannen og kommunen og tommerkjøpere	15.09.2020	15.09.2020	Takstselskap	
Søknad om statstilskudd	01.09.2020	10.09.2020	Takstselskap	
Leveranser av tilleggsprodukter	15.09.2020	01.10.2020	Takstselskap	
Fakturering av planprodukter	15.10.2020	15.10.2020	Takstselskap	
Prosjektvaluering	15.09.2020	15.11.2020	Styringsgruppe	
Sluttrapport, regnskap	15.10.2020	15.11.2020	Takstselskap	
Gjennomføring av kurs	15.09.2020	15.12.2020	Takstselskap/kommunen	

Kjørespor i forbindelse med skogsdrift

Av **FINN SØNSTEBY**
Ringsaker landbrukskontor

Spor- og kjøreskader er en stor utfordring for skogbruket. Skogloven og skogbrukets sertifiseringsordninger definerer hvem som har ansvaret hvis skader oppstår. Skadene skal utbedres, og skogeieren har ansvaret for dette hvis ikke annet er avtalt.

Sannsynligheten for terrengskader i forbindel-

se med skogsdrift er økende. Lassbærerne blir stadig større og vintertemperaturene høyere. Alle skogsdrifter bør nå planlegges som om de var barmarksdrifter. Spesielt årets milde vinter har vært krevende driftsmessig med hensyn til **bæresvak** og vannmettet skogsmark. Sommerstid er vegetasjonstypene småbregne- og høgstaudeskog mest utsatt for terrengskader på grunn av fuktigheten og jorddybden.

Bekker skal holdes frie for hogstavfall og skader. Bekker i skog er smale, og ofte må bekker

krysses i forbindelse med skogsdrift. En midlertidig bru av tømmer og bar kan redusere/eliminere skadene i slike tilfeller. Tiltaket er skogfondsberettiget, og det forutsettes fjerning etter bruk. Et annet tiltak kan være kavellegging i bæresvake områder. Der det er praktisk mulig, vil terrengskadene reduseres dersom driftsvegene plasseres høgt i terrenget.

Skogfond med skattefordel kan ikke benyttes til sporsletting og utbedring av terrengskader. Dette anses som en driftskostnad.

Tilskuddsmidler til skogkultur på Hedmarken i 2020

Av **FINN SØNSTEBY**
Ringsaker landbrukskontor

Ringsaker

I 2020 gis tilskudd til: *Markberedning; 30 %, ungskogpleie; 40 % og stammekvisting (bjørk); 30 %. Grasrydding inntil 5 år etter planting - til brønnrydding av vegetasjonen rundt granplanter på høgproduktive arealer kan det gis tilskudd inntil 100 kr pr. daa.*

Hamar, Løten og Stange

I 2020 gis det tilskudd til: *Ungskogpleie og markberedning med tilskuddssats 30 % for begge tiltakene. Grasrydding inntil 5 år etter planting - til brønnrydding av vegetasjonen rundt granplanter på høgproduktive arealer kan det gis tilskudd inntil 100 kr pr. daa.*

Maksimum tilskudd pr tiltak pr eiendom kroner 75.000,-.

Alle 4 kommuner

Det forutsettes at kostnadene er forsvarlige i forhold til utførte tiltak og effekten av dette. Midlene som kommunen disponerer til dette formålet er begrenset og tilskudd vil bli tildelt så lenge det er tilgjengelige midler.

Søknadsfrist; Løpende, inntil 30. november.

Tilskudd til skogsbilveger

Av **KARL OWREN**
Hedmarken landbrukskontor

Kommunene har i fra 1. januar 2020 overtatt ansvaret for tildeling av tilskudd til ombygging og nybygging av skogsbilveger fra Fylkesmannen.

Følgende skogsbilvegtiltak vil bli prioritert i perioden 2020 til 2023:

- Ombygging av bruer
- Ombygging av hovedveger til vegklasse 2 eller 3
- Velteplasser/avkjøringer langs offentlig veg. Slike tiltak skal skje i samarbeid med vegmyndigheten
- Punktutbedringer for å tilpasse vegene til lange og tunge vogntog
- Ombygging og nybygging av bilveger som ikke kommer inn under pkt. 2

- Vinterbilveger over myr og korte strekninger over/gjennom morenerygger

Søknadsfrist for tilskudd til vegbygging er løpende gjennom året.

Tilskuddssats vil være fra 25 % til 50 % av-

hengig av tiltakets karakter. Minimum anleggskostnad for å få tilskudd er kroner 40 000,-

Arbeidsfrist settes normalt til tre år, med mulighet for forlengelse med inntil to år.

Foto: Karl Owren

Bjørkeprosjektet i Mjøsområdet

Av **FINN SØNSTEBY**
Ringsaker landbrukskontor

Bjørkeprosjektet i Mjøsområdet har blitt omtalt i Landbruker'n tidligere. Mjøsområdet har trolig de beste forholdene både klimatisk og jordbunnsmessig for produksjon av kvalitetstømmer av hengebjørk (*Betula Pendula*). En av målsettingene for bjørkeprosjektet vårt er utskifting av gran til bjørk på skogsmark hvor gran råtner. Dette har også vært motivasjonen for skogeiere i Mjøsområdet tidligere, som har etablert rene bjørkebestand på sine eiendommer. Mange av disse rene bjørkebestandene er vellykkede, men behovet for skjøtsel i form av ungskogpleie, tynning og stammekvisting er fortsatt stort. Målsettingen er velvoksne og rette stammer med lauvkrone som dekker halve trelengden.

I tillegg til fokus på skjøtsel, vil kontakter mot aktuelle markeder for bjørketømmer bli sentrale arbeidsoppgaver framover. Siden bjørkevirket er solid og smaksnøytralt benyttes det i tannstikkere. Prosjektet har etablert bjørkeleveranser til Orkla Industrier som eier tannstikkerprodusenten Jordan fabrikk. Avhengig av toppmål, dimensjon og øvrig kvalitet er

bruttoprisen 800 – 1000 kroner pr. m³ bjørketømmer.

Det er etablert kontakt med eksisterende sagbruk som er interessert i lauvtre. Løten Bygdesag og Furnes Almenning er to av dem. Begge disse har allerede skåret og levert kvalitetsbjørkeplank, fortrinnsvis for leveranser til Jordan fabrikk.

Foruten plank arbeides det med følgende produktområder: Biokull – trekull, som tilføres jorda for lagring av karbon og forbedring av jordsmonnet. Ernæringsemballasje – bjørk er smaksnøytralt og kan erstatte plast. Betulin (naturlig forekommende triterpen, finnes i bjørkebark) – antiseptisk og bakteriehemmende; til bruk i legemiddelindustrien i framtiden.

Foto: Ole Fredrik Døhli

Tilskuddsmidler til klimaatiltak i skog for 2020

Av **FINN SØNSTEBY**
Ringsaker landbrukskontor

Retningslinjer og tilskuddssatser for klimaatiltakene er like for alle kommunene. Det gis tilskudd til klimaatiltakene *tettere planting og supplerings-*

planting. Ved nyplanting gis 60 % tilskudd for inntil 50 planter/daa som plantes utover et fastsatt, bonitetsavhengig minimumsantall.

For 2020 gis det 20 % tilskudd til suppleringsplanting, uavhengig av hvor mange planter som suppleres inn, men det er et krav at plantettheten etter suppleringsplanting tilfredsstiller det

fastsatte minimumsantall pr. daa ved tettere nyplanting.

Søknadsfrist: 1. august for vårplanting og 7. november for høstplanting.

Videre gis inntil 40 % i tilskudd til klimaatiltaket *gjødsling av fastmark*. Gjødslingen skal foregå på egnede arealer og utføres slik at den ikke påvirker verdifulle miljøforekomster i nærheten av de gjødslede arealene.

Søknadsfrist: 15. september.

I tilfelle rammene blir for små til å dekke registrerte tilskuddssøknader, kan tilskuddet bli avkortet.

Krav til minimum utplantingsstall for tilskudd ved nyplanting

Bonitet	Min. plantetall pr daa	Intervall som utløser tilskudd
26	220	220 - 270
23	220	220 - 270
20	200	200 - 250
17	180	180 - 230
14	160	160 - 210
11	130	130 - 180

Biorest som gjødsel i jordbruket

Av ØYVIND HÅLAND
Ringsaker landbrukskontor

Biorest er et restprodukt etter produksjonen av biogass, som man kan benytte som gjødsel i jordbruket. Biogass oppstår når organisk materiale råtner. I biogassanlegg hentes denne gassen ut og kan benyttes til drivstoff, varme eller til produksjon av strøm. Bioresten som man sit-

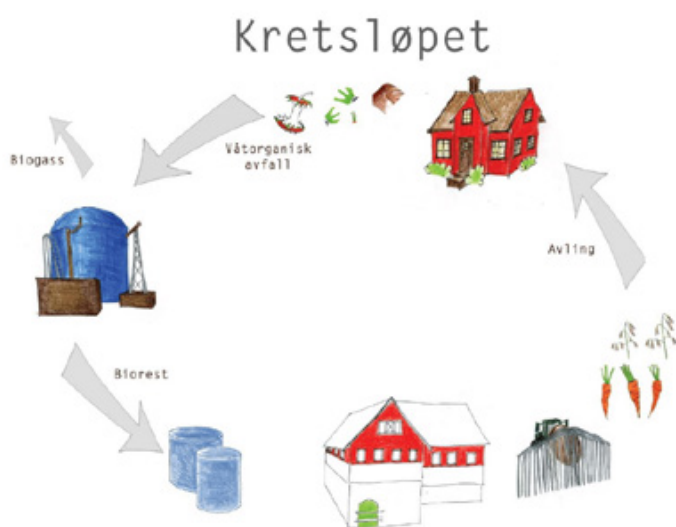
ter igjen med etter utvinningen av biogassen er et miljøvennlig alternativ til kunstgjødsel, hvor konsistens og næringsinnhold i stor grad kan sammenlignes med blautgjødsel fra storfe. Ved å benytte bioresten som gjødsel, fører man næringsstoffene fra det organiske materialet tilbake til jorda og skaper på denne måten et kretsløp.

For å spre biorest, kan man bruke samme utstyr som man sprer husdyrgjødsel med. Det

er anbefalt å bruke slangesprederutstyr med stripespreder, slik at man får lagt bioresten ned på bakken, samtidig som man unngår mye kjøring på åkeren. For å få best mulig utnyttelse av næringsstoffene i bioresten, er det viktig at man raskt molder den ned i jorda. Biorest omfattes av samme regelverk som husdyrgjødsel (*Forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav*) og det er dermed krav til at bioresten inngår i gjødslingsplan.

Bioresten har et lavt tørrstoffinnhold. Om man gjødsler fullt med biorest, vil man få et stort volum å håndtere og man vil i mange tilfeller ikke dekke det totale behovet for næringsstoffer som plantene trenger. Anbefalingen fra Norsk landbruksrådgiving Innlandet er å gjødsle med en mindre mengde biorest, sammen med mineralgjødsel. Typen mineralgjødsel må bestemmes ut ifra jordanalysene på det enkelte skifte og den aktuelle vekstens behov for næringsstoffer.

Har du spørsmål om innhold i biorest og bruk av dette kan du kontakte Franz Anders Bakken ved NLR Innlandet avd. Lillehammer (tlf: 950 05 592, fab@nlr.no). Han er blant annet konsulent for Mjøsanlegget, som er vår regions største biogassanlegg. I 2019 ble det på Hedmarken spredd ca. 22 000 m³ biorest fra dette anlegget.

Illustrasjon: Ingrid Holmboe Høibo

Husdyrrom og gjødsellager

Av OLE FREDRIK DÆHLI
Ringsaker landbrukskontor

Ved oppføring av en driftsbygning må en sende byggesøknad til kommunens kart- og byggesaksavdeling. Dersom bygningen skal benyttes til husdyr skal landbrukskontoret i tillegg behandle søknaden og fatte eget vedtak etter Forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav. Landbrukskontoret skal vurdere plassering av driftsbygning og eventuelt eksternt gjødsellager der det planlegges. Det skal tas hensyn til faren for lukt samt avrenning av husdyrgjødsel til jord og vassdrag.

Det skal ikke være avrenning fra gjødsellager. For å kunne kontrollere dette kreves det at drenering under og rundt gjødsellager føres inn i inspeksjonskum for å kunne ta ut vannprøver. Før det fylles inntil gjødsellager og før det tas i bruk, skal det fylles i ca. 20 cm med

vann for å sjekke om lageret er tett. Landbrukskontoret skal da varsles for å kunne godkjenne at gjødsellageret er tett før det tas i bruk. Gjødselkummer skal ha fastmontert innvendig stige. Kumkanten skal etter forskriften sikres uavhengig av hvor høy kummen er over bakkenivå. Når dette er gjennomført skal tiltakshaver kontakte landbrukskontoret for å få ferdiggodkjenning av gjødselanlegget. For å få ferdiggodkjenning er det et krav at lageret dekker gårdens husdyrgjødselmengde for minst åtte måneder. Husk at i åpne kummer må en regne ca. en meter sikkerhetsmargin i forhold til nedbør og at kummen ikke skal renne over.

Ny forskrift er under revidering. Landbrukskontoret anbefaler at de som har an-

ledning til det bygger gjødsellager med kapasitet for minst 12 måneders lagring. Da slipper en å spre husdyrgjødsel om høsten og har mulighet til å spre mere husdyrgjødsel i vekstsesongen. Dette er mere miljøvennlig samtidig som en sparer penger på kunstgjødsel. I tillegg er det en økt mulighet for å kunne søke tilskudd for spredning av husdyrgjødsel.

Foto: Andreas Karlsen

Tette husdyrgjødsellagre

Av **ARILD B. WENNERSGAARD**
Hedmarken landbrukskontor

Mens vi venter på den, lenge varslede, nye «husdyrgjødselsforskriften» er det fortsatt den gamle som gjelder, «Forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav». Kravet til tetthet vil trolig bli innskjerpet enda mer i den kommende forskriften, spesielt på gasslekkasje.

Dagens forskrift er likevel krystallklar på væskelekkasje. I tillegg har vi EUs vanddirektiv som legger opp til en streng forvaltning i forhold til forurensning av elver og bekker. Vi vil nok se at dette direktivet i stor grad vil være førende ved utarbeidelsen av den nye «husdyrgjødselsforskriften». EUs vanddirektiv legger opp til at alle vannforekomster i Norge skal minst ha en god, både kjemisk og biologisk, tilstand.

Lager for flytende gjødsel

Både gjødselkjellere og utvendige gjødselkummer skal ha tette konstruksjoner i gulv, vegger, porter, luker, uttappingsrør, spjeld m.m. Det er alltid foretakets ansvar å kontrollere og påse at anlegget er i forskriftsmessig stand.

I vårt arbeid med kontroll av disse anleggene kommer vi av og til borti forhold som tilsynelatende ser veldig bra ut. Når vi under vår kontroll tar ut en vannprøve av drenevannet rundt gjød-

sellageret kan bildet bli et helt annet. Skulte lekkasjer er vanskelig å oppdage, og spesielt utsatt er overgangen mellom gulv og vegger. Her kan det ha blitt slurvet med selve låsingene under støpearbeidet, men sprekker både i gulv og vegger under bakkenivå kan også forekomme. For eksempel støpeskjøter i veggkonstruksjonene skal man være oppmerksom på.

Når det gjelder nye utvendige gjødselkummer kan det være nødvendig å stramme etter låsningene slik at veggelementene blir holdt tett sammen.

Talle og tørrgjødsel

Husdyrgjødsel som inneholder mer enn 25 % tørrstoff, kan lagres direkte på bakken. Gjødselhaugen skal skjermes mot overflatevann. Haugen må derfor ligge på en høyde slik at ikke rennende vann kommer i berøring med den. Vi snakker ikke her om et permanent lager, det vil si at gjødselhaugen eller lagerstedet ikke skal være på samme sted år etter år. Vi godtar maksimum to år på samme sted. Det optimale er at en slik gjødselhaug forflyttes rundt på eiendommen og da for eksempel til det skiftet hvor gjødsel skal spres.

Ønsker man en permanent plass til denne type husdyrgjødsel må man bygge en tett, stabil og godkjent lagerkonstruksjon. Der hvor tallegjødsel inneholder mindre enn 25 % tørrstoff må det uansett bygges et permanent lager.

Foto: Ole Fredrik Dæhli

Bilde fra avrenning til bekk.

Rengjøring av utstyr

Spredning av husdyrgjødsel skjer ofte i en travel tid og rengjøring/spyling av utstyret skal gjøres fort unna. Selv om vanntilgangen kan gjøre det vanskelig er det viktig at man foretar en miljøvennlig vask, slik at man unngår at gjødselrester havner i vassdraget.

KSL og egenrevisjon

Årlig skal det gjøres en egenrevisjon i KSL hvor en obligatorisk sjekklister skal fylles ut. I sjekklister 1 – Generelle krav til gården, er det listet opp de punktene som berører både lagring og bruk av husdyrgjødsel. Et av punktene gjelder spørsmål om det er foretatt kontroll av gjødselanlegget de siste 12 måneder. En vannprøve kan da være en god hjelp for å finne ut om gjødselanlegget er fritt for lekkasjer og fungerer etter forskriftene. Landbrukskontoret vil være behjelpelig med å gi råd om hvilke parametere det bør tas analyse av. Husk at husdyrgjødsel inneholder viktige plantenæringsstoffer, og det er god driftsøkonomi å beholde mest mulig til eget bruk.

Bildet er plassert øverst for å få det størst mulig. Skal jeg ha det nede i artikkelen blir det bare på ca. 2,5 cm mot nå 6 cm

Eier du en brønn? – registrering av drikkevannskilder

Av **ATLE RUUD**
RE-leder Kart og byggesak Ringsaker kommune

Registrering av brønner og andre små drikkevannskilder

Brønner/drikkevann som gir drikkevann til mer enn én bolig eller fritidsbolig, skal registreres hos Mattilsynet. Dette gjelder også tjern og bekker. Det er brønneiers ansvar å registrere drikkevannskilden. Dette kravet er forholdsvis nytt, og du finner mer informasjon og veiledning på Mattilsynets nettside. Skriver du «registrere små vannsystem» i søkefeltet på Mattilsynets nettside skal du komme på rett plass.

Hvorfor skal du registrere?

Kommunen skal bl.a. ta drikkevannshensyn

når de lager kommunale planer og reguleringsplaner, og når kommunen gir tillatelser til f.eks. nye boligfelt. Det er ingen automatikk i at kommunen vet hvor hvert enkelt vannforsyningssystem befinner seg. For å sikre at kommunen har nødvendig informasjon, skal også alle som har et lite vannforsyningssystem registrere vannforsyningssystemet hos Mattilsynet.

Mange fordeler med å registrere vannforsyningssystemet

Kommunen får tilgang til den registrerte informasjonen fra Mattilsynet. Når kommunen har oversikt over den geografiske plasseringen til de ulike vannforsyningssystemene, kan vi bruke denne informasjonen i vårt arbeid. En slik oversikt kan for eksempel være uunnværlig når kommunen legger planer for bruken av area-

lene rundt brønnen og brønnområdet. Oversikten gjør det mulig for oss å vurdere hensyn til drikkevannskildene på et tidlig tidspunkt.

Nyttige lenker

I januar 2017 kom en ny drikkevannsforskrift som satte tydeligere krav til trygt drikkevann, også fra små vannforsyningssystem. En presis definisjon av hva et vannforsyningssystem er, kan du lese mer om i Drikkevannsforskriften § 3, bokstav k. Kravet om at alle vannforsyningssystemene skal være registrert kan du lese mer om i Drikkevannsforskriftens § 17.

Har du spørsmål til registreringen?

Ta kontakt med Mattilsynets sentralbord på 22 40 00 00, og spør om å få snakke med din lokale avdeling.

Verdt å vite...

Varsel – rutiner ved vilt påkjørsler

Ved vilt påkjørsler ring **Politiet 02800**. Du kan også ringe nødtelefonen 112. Har du kjennskap til den lokale fallviltordningen og deres mannskaper kan disse også kontaktes direkte.

Ansvarlig for dødt vilt ellers i veibanen eller på veikanten i Ringsaker, er NCC Roads A/S, som kan nås på tlf. 175 eller mobil 406 48 213.

I Hamar, Stange og Løten er det Kolo Veidekke, tlf. 924 86 539.

Kontakt Mattilsynet

Bekymringsmelding og andre meldinger kan sendes via Mattilsynets hjemmeside www.mattilsynet.no, eller til postmottak@mattilsynet.no. Ønsker du å snakke med en ansatt i Mattilsynet, kan du ringe telefon til nr. 22 40 00 00. Be så om å få snakke med en person som jobber med det du kontakter Mattilsynet om (eksempelvis dyrevelferd storfe i Ringsaker).

Rovvilt – varslingstelefon (SNO)

Ringsaker: Olaf Tørudbakken, tlf. 950 31 065

Hamar, Løten, Stange: Rune Bjørnstad, tlf. 908 35 709

Rovviltkoordinator i Hedmark: Stein Arne Brendryen, tlf. 482 59 027

Gjennom hele året skal spor og synsobservasjoner av fredet rovvilt umiddelbart meldes rovviltkontaktene i regionen. Dette er viktig i forbindelse med bestandskartlegging av rovvilt. En god kartlegging av bestandet er avgjørende i forbindelse med tildeling av kvoter ved bl.a. lisensfelling. Der som du ikke får kontakt med rovviltkontaktene i din kommune, prøv nabo-kommunen, rovviltkoordinatoren i Hedmark eller landbrukskontoret.

Telefonnummer veterinæravakt

Hamar, Løten, Stange 62 56 24 30

Ringsaker nord 480 98 770

Ringsaker sør 62 35 90 05 / 995 31 466

Registrer riktig gate- eller veiadresse i Enhetsregisteret!

Mange opplever å ikke få informasjon i forbindelse med eksemplvis produksjonstilskudd eller andre brev fra offentlige myndigheter som henter sine adressedata fra Foretaksregisteret. Posten leverer ikke lenger ut brev der gate- eller veiadresse ikke er påført. Adressene leses kun elektronisk og slike brev går rett i retur til avsender. **Derfor er det viktig at alle sørger for å oppdatere adresseinformasjon om sitt landbruksforetak i Enhetsregisteret i Brønnøysund.** Om man ønsker, kan man registrere både gårdsnavn og gate- og veiadresse som en del av adresseinformasjonen, men det må da stå på to linjer. Det er den enkelte som er ansvarlig for å ajourføre adresseinformasjon for eget foretak, og skjema for dette finnes på Altinn.

Blæstaddagen

Blæstaddagen 2020 arrangeres i år 20. oktober. Temaet for årets Blæstaddag blir dyrevelferd.

Foto: Ole Fredrik Dæhli

1920 – 2020 Kvalitet gjennom 100 år.

En foretrukken leverandør av trelast og byggevarer til landbruket.

- Meget stort utvalg i trelast – standardlengder på 5lm.
- Stort utvalg av innvendig paneler.
- Hvitgrunnet og ubehandlet utvendig kledning på lager.
- Profilerings av stål til høvling av utgatte panel/ listverkprofiler.
- Listverk, malt og ubehandlet på lager.
- Godt utvalg av gjerdebord i skurlast 5 m lengder. Pris eks. 25x100 kr 5,05/ lm eks mva netto etter rabatt.
- Impregnerte gjerdestolper. Flere varianter på lager.
- 30% rabatt til landbruket på veil prisliste. Gjelder ikke kampanjepriser.
- Faste kjøreruter Ringsaker, Hamar, Stange og Løten.

Se vår hjemmeside: www.furnesalmenning.no

Tlf 62 33 17 80 – firmapost@furnesalmenning.no

Åpningstider: Mandag – Fredag 07 – 16. Lørdag stengt.

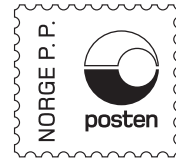
DU RINGER – VI BRINGER.

SØKNADSFRISTER 2020

Dato: Søknadsfrist for:

- 15. jan. Midler til forebyggende og konfliktdempende tiltak i forhold til rovviltskader (Fylkesmannen)
- 1. mars Statstilskudd til skogsbilveger (Kommunen)
- 15. mars Produksjonstilskudd: Husdyrtilskudd. Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon. Driftstilskudd melkeproduksjon. Driftstilskudd spesialisert storfekjøttproduksjon. Tilskudd til små og mellomstore bruk. Registrere dyr som gir grunnlag for tilskudd til avløsning ved ferie og fritid og registrere dyr som gir grunnlag for grovforareal. De to siste ordningene skal det søkes på i del 2 dvs. 15. oktober
- 15. apr. Tilskudd til tiltak i beiteområder (for beitelag og enkeltpersonforetak) (Kommunen)
- 15. apr. SMIL (spesielle miljøtiltak i jordbruket) (Kommunen)
- 1. juni UKL (Utvalgte Kulturlandskap) Helgøya (Kommunen)
- 1. okt. Statstilskudd til skogsbilveger (Kommunen)
- 15. okt. Tilskudd til generelle miljøtiltak herunder tilskudd til utsatt jordarbeiding, grassoner langs vassdrag og i vannveier, spredning av husdyrgjødsel om våren eller i vekstsesong (Kommunen)
- 15. okt. Produksjonstilskudd: Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid 2020. Husdyrtilskudd. Tilskudd til økologisk areal og husdyr. Tilskudd for bevaringsverdige husdyrraser. Distriktstilskudd frukt, bær og veksthusgrønnsaker (inkl. salat på friland). Areal- og kulturlandskapstilskudd. Tilskudd til dyr på beite. Tilskudd til dyr på utmarksbeite. Driftstilskudd til melkeproduksjon. Driftstilskudd til spesialisert kjøttproduksjon. Tilskudd til små og mellomstore bruk. Registrere dyr som gir grunnlag for avløsertilskudd, og tilskudd for grovforareal
- 20. okt. Blæstaddagen 2020
- 31. okt. Erstatning for avlingssvikt og erstatning for svikt i honningproduksjon. Landbrukskontoret må varsles straks du blir klar over at skade har skjedd eller kan oppstå (Kommunen)
- 1. nov. Erstatning for tap av husdyr og tamrein til rovvilt (Fylkesmannen)
- 15. nov. Tilskudd til organisert beitebruk (for beitelag) (Kommunen)
- 1. des. Søknad om melkevote på ku for nyetablering (SLF)
- 31. des. Erstatning for katastrofetaap i husdyrhold for tap av sau på beite (Kommunen)
Varsle Landbrukskontoret så raskt som mulig
- 2021 10. januar 2021 er siste frist for å etterregistrere opplysninger om avløserutgifter, distriktstilskudd for frukt, bær og veksthusgrønnsaker, tilskudd til dyr på utmarksbeite, dyr solgt som livdyr (kylling, kalkun) (Kommunen)
- Hele året Tilskudd til avløsning v/sykdom mv. - frist 12 mnd. etter siste tilskuddsberettigede dag (Kommunen)

Tilskudd til drenering av jordbruksjord (Kommunen)

Tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK), herunder ungskogpleie (Kommunen)

Midler fra Innovasjon Norge: Investeringsmidler - tradisjonelt landbruk. Tilskudd og lån tilleggsnæring. Anlegg for produksjon av fornybar energi, bioenergi eller produsere flis til bioenergi. (Landbrukskontoret/Innovasjon Norge).

Returadresse:
Landbrukskontoret i Ringsaker
Postboks 14, 2360 Rudshøgda

Alltid der **for deg**

Vi skal være en partner for landbruket og aktører innen forbrukermarkedet gjennom kvalitet, service, kompetanse og innovasjon.

Våre virksomhetsområder:

Kraftfôr

Såvarer

Korn

Råvarer

Driftsmidler

Butikk

Strand Unikorn AS

Postadresse: PB 103, 2391 Moelv
Besøksadresse: Strandveien 15, 2390 Moelv
Tlf: 62 35 15 00, post@strandunikorn.no
www.strandunikorn.no

 Følg oss på Facebook!
/ Strand Unikorn AS

NORGESFØR

Strand

Alltid der **for deg**